

№ 46 (203) 13 лістапада 2000 г.

Наша Ніва

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

Эдвард Падбярскі ў сваёй віленскай майстроўні

Неўзабаве пад Вільнюю, у мястечку Рукойні, перад будынкам мясцового самакіравання ўсьлед за по-мнікам Кастуска Каліноўскому зьявіўшца помнік і Францішку Багушевичу. Менавіта тутака, у ціпераційні Рукойненскай власці, знаходзіцца колішні фальварак Сыріраны. Інцыдэнт ўсталяваць мэмарыял слыннаму паэту належыць Таварыству Беларускай Мовы Віленскага краю,

якім кіруе сп.Юры Гіль. Працы па стварэнні помніка фінансуюцца за кошт аддзелу культуры ўпраўлення Віленскага раёну.

Аўтар барэльефа выдатнаму дзеячу беларусчыны — Эдвард Падбярскі. Працуя сваю скульптур зрабіў дабрачынна. Гэты барэльеф неўзабаве будзе зъмешчаны на вілізарным валуне, што ляжыць у самым цэнтры Рукойняյ. Эдвард

Падбярскі — вядомы ў Вільні беларускі скульптар, аўтар надмагільных помнікаў братам Луцкевічам і Францішку Аляхновічу. Дарэчы, у тых самых Рукойнях, пры старой менскай шашы ўжо стаіць манумент да 1000-годдзя хрысціянства работы гэлага славутага скульптара, пра што "НН" ужо пісала сёлета.

Віленскі

Не арыштавалі толькі Купалавага бюсту

9 лістапада ў Горадні судзілі Пятра Анісімовіча і Міколу Ворана

Быццам бы на дзень Усіх Святых не падпрадкаваліся міліцыі, аблажу́шы яе мацокамі. Суд апраўдаў абодвух. Дзеяла абароны гонару міліцыйскіх мундзіраў, праўда, сп. Ворану далі невялікі штраф — адну мінімалку.

1 лістапада ў Горадні адбылося абуралнае здарэнне. Міліцыя скапіла адразу 23 чалавек. Са словаў аднаго з затрыманых, не арыштавалі толькі помнік. У 17.40-17.45 у цэнтры гораду перад універсітэтам калія помніка Янку Купалу стала публіка з запаленымі сьвечкамі, слухаючы вершы паэта,

Спачатку ў судзе разглядалі

паводзіны Пятра Анісімовіча. Міліцыйны шафер сержант Манкевіч, які яго скапіў уздвох з напарнікам — такім жа шафер-сержантам Лабанам, патлумачыў суду, што «Анісімовіч не хацеў сядзіць у машыну, размахваў рукамі, хапаўся за форму. Лаяўся і зневажаў міліцыйскую годнасць».

А.Антанюк, кіраўнік філіі БГК: «Вы ж не прадставіліся і за што хапаеце — не сказаў!»

Міліцыянт: «Ен адмовіўся сядзіць у машыну, упраўся Людзі яго хапалі за руکі, не хацелі адпускаць. Давялося сілай запіхваць».

П.Анісімовіч: «А вы хоць прадставіліся — хто вы?»

Міліцыянт: «А вы ў нас пыталі? Нам паступіла каманда з УУС, ад палкоўніка Конкіна».

Д.Іваноўскі (адзін з затрыманых, съведка), мастак: «Я сам каталік, а ўсе каталікі ў гэты дзень запальваюць сьвечкі і кладуць кветкі да магіл і помнікаў. Мы прыйшлі, каб ушанаваць паміну Янкі Купалы — сявотага для беларусаў. А тут міліцыя пачала ўсіх хапаць. На пытанье «хто і завошта?» нам адказаў — калі ўсіх пасадзіць у машыны, тады і прозвішчы назавуть».

Лабан: «Прысадзіць, калі ласка.

Мы 5 разоў ўму падтрымалі. Астатнія

грамадзянне прыседлі па сваёй волі.

Адмовіўся прысесыці ў службовы аўтамабіль — непадпрадкаваныне.

Артыкул 166».

У машыне ўжо не было месца, таму Анісімовіч запярэчыў: куды сядзіць? Яго жорстка выцягнулі з машыны, начапілі кайданкі і закінулі назад. Справа адносна Анісімовіча спынена, паколькі міліцыянты ня здолелі давесыці, што ён быў у чымсьці вінаваты. Ен нічога не парушаў, — канстатаваў суд.

М.Ворану ў пратаколе панапісалі ўсякага — несанкцыянавана шэсьце, непадпрадкаваныне, ды яшчэ ён быццам бы нецензурна лаяўся і не рэагаваў на заувагі. Хлусні ўсё гэта, — сказаў у судзе сам Воран.

Працяг на старонцы 3.

Таямніца айцец Аляксандар Надсан Рыжтуецца брыльянтавага калье Магдалены Радзівіл,

або Гісторыя няздзейсненай мары

Non mirari, non indignari, sed intelligere

Мінела амаль дваццаць гадоў ад часу, калі аўтар трymаў першы раз у руках дакументы, якія ляглі ў аснову гэтага артыкулу. Яны парушылі ягоны супакой, і ён доўга не адражваўся падаць іх да агульнага ведама. Аднак, чым даўжэй трymаць у сакрэце прыкрою праўду, тым больш балоча ўспрымуць яе людзі, калі даведаюцца...

Чытайце ў наступных нумарах "НН".

Птушатнік з Верацияй

Уладзімер Арлоў

Таго, што ня сталася ўражаньнем і ўспамінам, праста не існавала. І ў жыцці, і ў літаратуре.

Гаворка ня толькі пра падзеі ды з'яўлы.

Часам я задуменна гартаю тэлефонкі даведнік Саюзу Беларускіх Пісьменнікаў і на кожнай старонцы сустракаю прозвішчы, якія ня кажуць абсалютна нічога нават мне, "калегу па творчым цэху". Ці існуюць і ці існавалі ўхня ўладальнікі наагул? Што стварылі, якія ўчынкі зъдзейснілі? Можа, іх найвышэйшым творчым узлыётам было падпі-

саныне ўжо забытай заявы ў падтымку "саюзнай дзяржавы"?

Жыхара канадскага гораду Таронта Кастуся Акулу ў згаданым даведніку вы ня знойдзіце. Можна падумаць, што ён не беларускі пісьменнік. Або што ў іх там цяжкавата з тэлефонамі.

Але, адрозна ад наялічных дзясяткаў анікому на ведамых "беларускіх пісьменнікаў", Кастусь Акула існуе. Ужо 75 гадоў. (Цікава, дарэчы, ці засвідчыць гэты факт гэта "Літаратура і мастацтва"?)

"Далёкі й загадкавы Акула" (слова Васіля Быковіча з аўтографу на "Сынне") праз усё жыццё пакідае

за сабою яскравыя ўражаньні ды ўспаміны.

Двухмэтровага беларуса, што ніколі не саромеўся свайго паходжаньня, а нацыянальны гонар мог абараніць не абы-якім кулакамі, памятаючы вэтэранны 2-га польскага корпусу Восьмай брытанскай армії, разам з якім ён ваяваў у 1945-м на Апэйнах.

Яго часта згадваў былы курсант танкавай школы падхаронкіх у Еркышыры князь Юры Радзівіл, што не прамінаў выпадку распытаць Кастуся пра радзіму продкаў.

Працяг на старонцы 9.

«Краёуцы» ставяць крыж у Слоніме.

Затрыманы

Пазаўчора ў Менску міліцыяны схапілі пэнсіянэру Алену Ярмашанку. 62-гадовая жанчына клейла налепкі з заклікам прыходзіць на акцыю "Перамена".

Учора ў Горадні затрымалі калі 20 удзельнікаў пікету "За перамены". У 15.15 затрымалі Святлану Нех ды Андрэя Мялецку — завадатарапа. Праз колькі хвілінау пад'ехаў аўтобус з амапаўцамі, якія пачалі хапаць усіх, хто меў плякатаў ды сцягі.

Сядрод затрыманых учора ў Менску за ўдзел у акцыі "Перамена" Андросаў Альесь, Астапчук Сяргей, Атрошчанка Сяргей, Атрошчанкаў Цімох, Балук Антось, Бурацкі, Вітушка, Вянярскі Максім,

Гетман Павал, Дзятович Віталь, Жарко Аляксей, Зялёткін, Каліна Аляксандар, Куніна Мара, Макеев Аўгуст, Мікалайчык Аляксей, Мятліцкі Павал, Савіч Павал, Севярынец Павал, Сіліцкі Антон, Старыковіч Уладзімер, Страньцоў Альесь, Філіповіч Альесь, Хоміч, Чарняўскі Зыміцер, Шаўцук Андрэй, Шмялёт Сяржук, Яроменка Дзяніс.

Сядрод затрыманых — Ян Цітовіч, артыкул якога мы якраз друкуюм на старонцы 6. Імёны іншых затрыманых паставаюмы паведаміць у наступным нумары. На момант здачи нумару яны нам былі яшчэ невядомыя.

У суботу ў Барысаве за ўдзел у несанкцыянованым пікете былі затрыманыя непаўнагодзінныя Міхась Кузьняцоў, Алена і Марына Ясюк.

Імя польскага кінарэжкысера Кшиштофа Занусі добра вядомая ня толькі ў Беларусі. Прывізаныя клясык эўрапейскага кіно — адзін зь нешматлікіх інтэлектуалаў, хто дагэтуль падтримлівае сувязь з Беларусью. Ен ніярдка гасцюе ў нас. У Менску ён мае вучняў, маладых людзей са свету кіно. І гэта важна ня толькі таму, што Занусі — майстар найвышэйшай клясы. Ен мудры чалавек, які ўвесі час напружана разважае над найгалаўнейшымі чалавечымі каштоўнасцямі.

Сямён Букчын

У Польшчы добра ведаюць Занусі-публіцыста, які съмелаў востра бярэцца за самыя балочыя і далікатныя праблемы жыхарства польскага духу. Занусі змагаецца са стэрэатыпамі нацыянальнага ўспрымання і даводзіць, што "польская" можа быць вельмі розным. Каб выразней уявіць пазыцыю вядомага кінарэжкысера, дазволю сабе вялікую цытату з ягона нядзяўнія гэс:

"Польскасць — традыцыя грамадзтва, гэта краіны, зъ якой яна беспася-

ДВА НОВЫЯ КРЫЖЫ

Рэйдавая група арганізацыі "Край" і Слонімскі аддзел "Край" усталявалі крыж у гонар удзельніка паўстання 1830—31 г. Міхала Валовіча і ягоных паплечнікаў побач з вёскай Парэчча, што ля Слоніму. Удзельнікі акцыі прайшлі пісцем з крыжом праз вёскі Васілевічы і Парочча да зруйнаванай царквы. Ля царквы паставілі крыж у гонар паўстанцаў. Уніяцкі святар асьвяціў яго ды адслужыў малебен за беларускі народ. А ў Шарашове, што на Пружаншчыне, паставілі крыж на могілке Міхала Баброўскага — навукоўца, святара, выкладчыка Віленскага ўніверсітэту. Тут таксама адслужыў малебен уніяцкі святар.

У ААН НАПЕРАД БАЙГАРАУ

Беларусь хоча ўвайсці ў склад сталых чальцоў Рады бясыекі ААН. Байгараў — другая прэтэндэнтка на гэтае месца. Галоўная ўмова перамогі — унёсак краіны ў захаваныя суսветнага міру ды бяспекі. Байгараў была ў Радзе бяспекі двойчы, а мы толькі адзін раз. Апошні раз мы супернічалі за месца ў Радзе з чахамі і прайграли з годным лікам.

ЛУКАШЭНКА ДЗЯКУЕ ФСБ

Падчас гутаркі з Сяргеем Лебедзевым, дырэктарам Фэдэральнай службы замежнае выведкі Рэсеi, Лукашэнка прылюдна падзякаў яму за "аналітычныя і апэратыўныя матэрыялы, якія рэгулярна паступаюць з Москвы" і «дазваляюць спакойна перажыць самыя сур'ёзныя падзеі». Паводле расейскіх законоў Лебедзеў мае права дакладаць адно Пушціну. Лебедзеў сумеўся. У Рэсеi гэтая заява Лукашэнкі выклікала скандал.

СТРАЙКІ НАСТАҮНІКА ДЫ ПРАДПРЫМАЛЬNIКАЎ

Фэдэрэцыя Прафсаюзаў какія, што вялікая акцыя пратэсту супраць падзенінні ўзроўню жыцця, хутчэй за ўсё, пройдзе ў студзені 2001 году. Настаўнікі ўжо зьбіраюць подпісы пад пратэстам супраць зьбліднення ды кажуць пра магчымасць спынення працы. А прадпрымальнікі вырашылі правесці 23 лістапада аднадзённы пападрэжальны страйк.

ПІКЕТ КАЛЯ РАСЕЙСКАЙ АМБАСАДЫ

8 лістапада сваякі чатырох беларусаў, якія паехалі будаваць Вілюйскую ГЭС-3 у Якуціі, але ў выніку падману засталіся бяз грошай і без жытла, пікетавалі расейскую амбасаду ў Менску, бо ні расейскія, ні беларускія ўлады дапамагаць ім не

жадалі. Адну з жанчын прынялі ў амбасадзе ды паабяцалі дапамагчы. Пасыль міліцыяны адвезлі ўсіх удзельніц пікету (гэта былі спрэжанчыны) ува ўпраўленне ўнутраных спраў Цэнтральнага раёну, дзе на трох з іх (хто меў пры себе плякатаў) склалі пратаколы за парушэнне грамадзкага падрадку — несанкцыянованае пікетаванье. Суд Цэнтральнага раёну вынес ім папярэджаны.

РАСЕЯ АДМЯЖОЎВАЕЦЦА

8 лістапада расейскі прэзыдэнт Уладзімер Пуцін сказаў на нарадзе ў Растворе-на-Доне, што "зраз практична іма паўназінай мяжы з краінамі СНД, але такая мяжа будзе". Пра нейкую асаблівую мытную ды міграцыйную палітыку ў адносінах да Беларусі Пуцін не казаў нічога.

ЗБРОЯ ДЛЯ АРМЕНИИ

Беларусь і Армения пастаравілі падпісць пагадненіне аб узаемных пастаўках узбраення і вайсковай тэхнікі. Наш Саўмін ужо ўхваліў ягоны праект. У першай палове 2001 году генерал-палкоўнік Аляксандар Чумакоў паляціць дамаўляцца ў Ерэван.

АБРАЗ СКРАЛІ І ЗНАЙШЛІ

7 лістапада са Свята-Мікалаеўскай царквы ў Верасьці скралі абрэз з выявай Міколы Цудатворца. А 16 гадзін пабачылі, што ён зьнік. Пільныя бабулі ў царкве ўзгадалі падзорнага незнаўца, дапамаглі скласці ягоны фатаробат. Праз дзень гадзіны злодзея, які хаваў ікону пад пахай, скапілі ў месцы. Усяго з пачатку году на берасьцейскай мытні затрымалі 559 абрэзов, якія везлы з мяжу. Кантрабанду вязуць амаль выключна цягніком № 9 Масква — Варшава.

ГРОШЫ ДЛЯ ПАЖАРНЫХ

Гомельскі ўлады выдзелілі пажарным 350 мільёнаў рублёў, каб тяя набылі сабе новую тэхніку: аўтамабіль хуткага рэагавання, аварыйна-ратавальны аўтамабіль і вышынную лесьвіцу даўжынёй 50 мэтраў. На Гомельшчыне 114 высотных будынкаў, таму лесьвіца будзе вельмі дарэчы. Гэтую ж мае ў тым разгэдзе толькі Беларускі мэталургічны завод.

НАЙЛЕПШЫ ФУТБАЛІСТ

27-гадовага паўбараонцу нацыянальнай зборнай Беларусі і кіеўскага "Дынама" Аляксандра Хацкевіча прызналі лепшым футбалістам Беларусі 2000 г. паводле аптымання, якое наладзіла газета "Прэсбол".

Другое месца мае ягоны адна-клубнік Валянцін Бялькевіч, трэціе — нападаючы мазырскай "Славі", лепшы бамбардзір апошняга чэмпіянату краіны Раман Васілек.

ВОЛЬНАЯ ВУЧОБАЎ МАГІЛЁВЕ

6 лістапада ў Магілёве прэзентаўвалі праект "Вольная кляса". Яго ладзіць мясцовая філія Маладога Фронту сумесна з "Гаварыствам філяматаў". Вядомыя наўкуцы і выкладчыкі з Менску і Магілёва будуць выкладаць вучням старэйшых клясаў ды студэнтамі гісторыю і культуру Беларусі, эканоміку, палітэтику, права, журналістыку, экалёгію ды ангельскую мову.

Падрыхтаваў Альесь Кудрыцкі паводле паведамленняў карэспандэнтаў "НН" і агенцтва БелАПАН

ПЕРАМЕНЫ ПАЧАЛІ З ТЭАТРУ

Магілёўскія маладафронтавацьцы адзначылі ўдзел у акцыі "Пераменаў" прадаў праект на будоўлі драматычнага тэатру. Эпапэя з рэканструкцыяй большым чым стогадовага будынка дагэтуль не скончылася. Тыдзень таму стала вядома, што заплянаванае адкрыццё зноў пераносіцца на наступны год. І гэта прытым, што будуюць па найтанінейшым праектце. У выніку тэатральныя калідоры з'яўляюцца абліцоўваць белай пліткай, больш прыдатнай для прыбяральняў.

Дзесяць маладафронтавацьцаў прыйшлі прапрацаваць у якасці будаўнікоў. Некаторыя з рабочых прынялі маладафронтавацьцаў за цімураўцаў. Але нікога не прагналі, кожнаму знайшлося што рабіць. Хлопцы будуть тута працаваць штосуботы да самага адкрыцця адноўленага храму Мэльпамэні.

КАШТАНЫ ЗАМЕСТ ТАПОЛЯЎ

Магілёўскія эколягі распачалі акцыю "Каштан". Вучні трох мясцовых школ разам з выкладчыкамі на заклік эколягаў сабралі амаль паўтонны каштанану. Звычайні каштаны гніонць у лужынах і згараюць у кучах смецыя. На гэты раз іх чакаў іншы лёс. Сабраныя 3 мяхі, 4 пакеты і 2 скрыні з пладамі стануть асновай для закладкі каштанавага гадавальніка. Усе ведаюць, як гарады ў нас засаджаліся таполямі, што дадало працы дворнікам, ды астматыкам і алергікам не прынесла нічога добра. Мясцовы зелянгас прыняў сабраныя ўраджай і пасупува будзе замяніць таполі каштанамі.

Сымон Глазштэйн, Магілёў

Зразумець сябе

Пра новы фільм Кшиштофа Занусі і на толькі

людзей з Усходу. Я ведаю, што не маю бараніца, спасылаючыся на Капэрніка, бо адкажуць, што той немец, на Шапэн — бо ім і без таго відома, што ён француз, на Марыю Склодоўскую-Кюры — бо за-пярэчаць, што яна атрымала Нобелеўскую прэмію дзякуючы мужу. Затое я добра ведаю, што калі хачу прыперці немца, які дзманструе перада мною ўнікальную вышэйшасць, дык лепей за ўсё расказаць яму нешта з гісторыі маёй сям'і. Рэч у тым, што мой бацька да вайны на меў аніякай варожасці да немцаў. У яго слухаў нямецкі шафёр, былы нямецкай прачкай, дарэчы, вялікай чысцёхай і вельмі акуратнай. Калі я гэта расказаў, то бачу, як разліцца па швох нацыянальных стэрэotypах. У вайнах немцаў я польскі плембэй, але я пачынаю перавароч-

ваць стэрэotyp і казаць пра плембэй нямецкага, дык любы немец адчвоеа страшнае зьдзіўленне: як гэта — нямецкі плембэй служыць у палія? І гэта яшчэ раз даводзіць, што разбураныне стэрэotypa грамадзкіх не супадае з разбуранынем нацыянальных».

І яшчэ, звязаючыся зноў бесправніцтвамі да польскай нацыянальнасці, Занусі адзначае: "Найчасцей мы любім згадваць як нашу сапраўдную спадчыну выскарбоўную шыягчесці традыцій, мы гаворым пра тое, што люба нашаму сэрцу, і замоўчаем тое, што зусім на красіц нас ува ўласнай гісторыі".

Гэтае эсэ Занусі згадалася мне, калі я прачытаў яго на "Народнай волі" і артыкуль нашарага кінарэжкысера Віктара Даушку пра тое, як расчараваўшыся ён у сваім народзе, і дзе ён

называе гэты народ "халуйскім". Я ня маю жадання спрачацца з Даушком наўперш таму, што добра разумею яго. Я ня маю жадання прыводзіць іншыя прыклады, якія б съведчылі, што беларусы зусім ня нація халуй. Іх досьціць да дайней і найноўшай гісторыі. Хачу толькі нагадаць, што я ня толькі "польская", але й "беларуская" — вельмі рознае. І таму боль Віктара Даушку — таксама адзін з стэрэotypaў. Клясьці свой народ, выкрайваць ягонае халуйства — дайней і ганаровай традыцыяй, перад якім я здымою шапку. Калі Лермантаў мог сказаць: "Страна рабов...", дык чаму ж Даушку нельга пра сваіх?

Вядома, пазіцыя мае свае законы. Але ці шмат

ТЭЛЕВІЗАР

Не арыштавалі толькі Купалавага бюсту

9 лістапада ў Горадні судзілі Пятра Анісімовіча і Міколу Ворана

Працяг са старонкі 1.

Схатлі за шыю, заламалі руکі, пацягнулі, як бервяно. А я ім: прадстаўляйцеся! У РАУС адмовіўся ад пратаколу на расейскай мове, каб усе — толькі па-беларуску. «Раз так — зоймемся з табою асобна», — паабязалі. Хвілін праз 15 прынесель пазоў у суд — на украінскай мове!

А вось тлумачыні «съведак», якія хапалі Ворана. Памочнік камандзіра ўзвода старшина Се-

на ўпіраўся, але не хацеў».

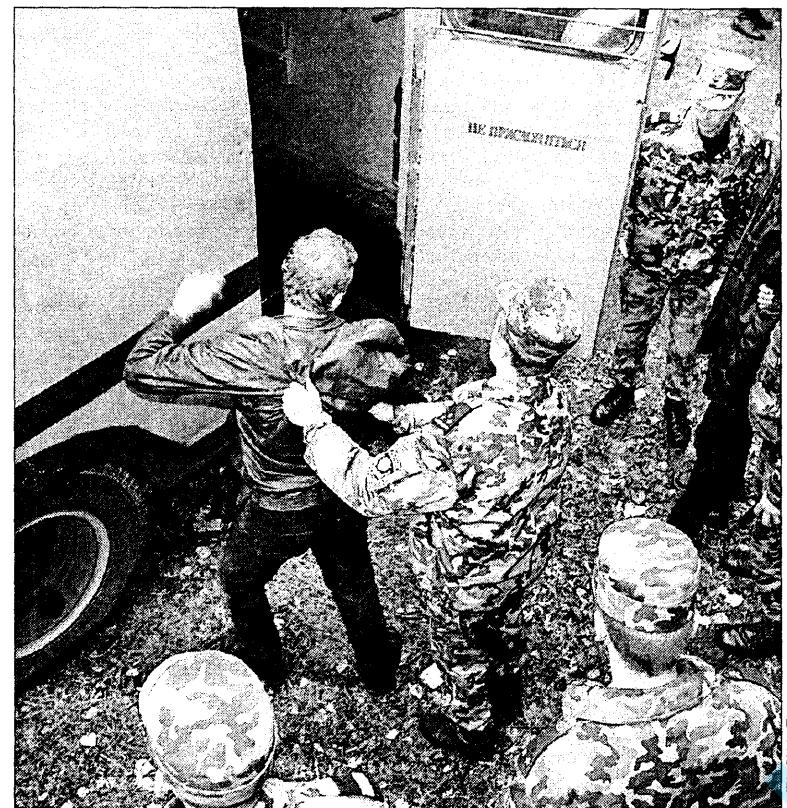
А.Антанюк: «На якой мове выражаўся?»

Міліцыянт: «Сукі, сабакі. Ну, як беларускі чалавек можа выражаяцца? Па-беларуску».

А.Антанюк: «Ну, а што вы ўбачылі каля ўніверситету? Якія парушэнны парадак?»

Міліцыянт: «Каля помніка — з атрыбутикамі, съяцгамі, стаяць і гутараць».

Прапаршчык Хілько: «Паводзіўся

зень — «Паступіла каманда — усім нарадам на вуліцу Ажэшкі. Каля помніка стаялі людзі, сабаўся народ. Усіх удзельнікаў мітынгу — дастаўші. Выбраў яго з-за атрыбутикамі — бел-чырвона-белы банцік на грудзі... Мы прадставіліся і прапанавалі прайсыці. Пачаў выражаяцца нецэнзурнай лаянкай. Пропанавалі прэкраціць выражаяцца. Было нарадаў многа. Затрымлівалі ўсіх навокал. А ў адказ — сукі, сабакі, нецэнзурная лаянка. З горам напалам падвялі да машыны, падпітрухнулі. Не скажаць, што моц-

вызываюшчэ — сабакі пазбягалися, нецэнзурная лаянка. Лаяўся, выражаяўся. Біўся, кричаў, на заўвагі не рэагаваў. Халу, сабакі».

Судзьдзя: «Нецэнзурна лаяўся?»

Міліцыянт: «Паводзіўся нагла, вызываюшчэ. Мы паспрабавалі па-беларуску: прайдзі ў аўтамашыну. Упіраўся, не хацеў. Кричаў — пусьціце, не круціце руки!».

УДАКЛАДНЕНЫЕ

У інфармацыі пра затрыманых у Горадні на Дзяды Уладзімер Хільманович, старшина Гарадзенскага Фонду імя Лівія Сапегі, быў памілково названы Зымітром. Перапрашаем.

Суддзя: «Гэта гучала як просьба?»
Міліцыянт: «Чаго круціце руки?! і мат».

А.Антанюк: «На якой мове?»

Міліцыянт: «На нашай».

А.Антанюк: «У чым была ягоная віна? Каб не было каманды, вы б яго затрымлівалі? Ці былі падставы?»

Міліцыянт: «Па-першае, быў съяцг — недзяржайнай сімволікай. Па-другое — бант».

Тлумачыць міліцыянтам, што, напрыклад, съяцг Маладой Грамады, з якім прыйшла моладзь, — зарэгістраваны, не было сэнсу. Ясна было, што каб паступіла каманда хапаць усіх лысных альбо рудых ці мужчын пад капелюшам — хапалі не задумаўчыся. Міжволі ўспамінае падобнай камічна-злавеснай сцэна з прызыбагата грузінскага фільма «Пакаянне».

Мікола не хаваў свайго абурэння: каб прыйшлі ўскладаць кветкі да помніка якуму-небудзь расейскаму паэту, міліцыя толькі спрыяла б. Сапраўды, праз вуліцу ўскладаючы кветкі зь бела-чырвонымі стужкамі да помніка А.Арэшкавай, і ніхто нікога не хапае. Побач у парку адбываючы падобны мера прыемства з незарэгістраванымі чырвонымі съяцгамі, і міліцыя іх спакойна ўспрымае, нават удзельнічы.

Па справе Ворана было апытана пяцёра съведкаў. Адзін з іх, А.Міхальчык, выказаўся даволі літаратурна: «Кінулася на нас, як зграя ваўкоў. На мяне асабіста, паваліўшы, сел піць адкормленых міліцыянтаў — кілаграмам у 80». У сп.Міхальчыка падчас гэтай акцыі зынік гадзіннік. Можа, праста разменышчык разарваўся. Сбрых парапілі падзіз пашукай каля Купалы. Але ён сказаў: хай яны самі шукаюць — і напісаў скаргу начальніку РАУС.

Адносна Ворана прысуд быў даволі мудрагелісты: міліцыянты дзеянічалі незаконна, таму лаянка цалкам апраўдана. Але лаянка ўсе адно нельга, значыцца — штраф.

Міліцыянты, якіх у судовай залі было каля дзесяці, напачатку адкрыта съяляліся. Але пасля першага прысугу, невыгоднага для іх, замоўклі. Но калі людзі не вінаваты і нікага непадпарадкованыя не было, значыцца, вінаватыя тыя, хто склаў хлусціўлю парапты. Пашарпелья будуть звязацца ў гэтай справе ў прокуратуру. Карацей, сержанты мелі магчымасць пераканацца, што начальства іх падставіла. А можа, і начальства хто падставіў? Адзін міліцыянт шэптам патлумачыў, што сапраўдная каманда зрабіць хапун паступіла ўвогуле з Канторы.

Сяргей Астраўчоў

зень — «Паступіла каманда — усім нарадам на вуліцу Ажэшкі. Каля помніка стаялі людзі, сабаўся народ. Усіх удзельнікаў мітынгу — дастаўші. Выбраў яго з-за атрыбутикамі — бел-чырвона-белы банцік на грудзі... Мы прадставіліся і пропанавалі прайсыці. Пачаў выражаяцца нецэнзурнай лаянкай. Пропанавалі прэкраціць выражаяцца. Было нарадаў многа. Затрымлівалі ўсіх навокал. А ў адказ — сукі, сабакі, нецэнзурная лаянка. З горам напалам падвялі да машыны, падпітрухнулі. Не скажаць, што моц-

вызываюшчэ — сабакі пазбягалися, нецэнзурная лаянка. Лаяўся, выражаяўся. Біўся, кричаў, на заўвагі не рэагаваў. Халу, сабакі».

Але вось нядаўна глядзеў фільм Занусі «Жывецікі як съяяротная хвароба, што перадаецца полавым шляхам». Карціна атрымала Гран-пры на апошнім Маскоўскім фестывалі. Герой, доктар Бэрг (яго грае выдатны актор Зыбігнеў Заласец), съяяротна хворы — рак лёгкіх. Усё жывецікі ён пражыў эгастам, нікому не было ад яго щёлі. Ён ведае, што па съмерці ён не пакіне ані заплаканых дзядзей-сіротаў, ані забітай горам жонкі. Але гэтamu цыніку-атэісту шкода развязвіцца з жывецікам. Ён бунтуеца, імкніца супакоіць сваю гардыню спробай самагубства. Мноства пытанняў задае себе доктар Бэрг і не знаходзіць адказу ля парогу, за якім съмерці. І толькі сустэрэча з маладой парай нібыта съведчыць пра душэўную перамену. Перад съмерцю ён прыміраецца зь не-пазыбжным...

Але відлічка? Гэтага я ня ведаю. Я не прарок.

Але вось нядаўна глядзеў фільм Занусі «Жывецікі як съяяротная хвароба, што перадаецца полавым шляхам». Карціна атрымала Гран-пры на апошнім Маскоўскім фестывалі. Герой, доктор Бэрг (яго грае выдатны актор Зыбігнеў Заласец), съяяротна хворы — рак лёгкіх. Усё жывецікі ён пражыў эгастам, нікому не было ад яго щёлі. Ён ведае, што па съмерці ён не пакіне ані заплаканых дзядзей-сіротаў, ані забітай горам жонкі. Але гэтamu цыніку-атэісту шкода развязвіцца з жывецікам. Ён бунтуеца, імкніца супакоіць сваю гардыню спробай самагубства. Мноства пытанняў задае себе доктар Бэрг і не знаходзіць адказу ля парогу, за якім съмерці. І толькі сустэрэча з маладой парай нібыта съведчыць пра душэўную перамену. Перад съмерцю ён прыміраецца зь не-пазыбжным...

А пачынаеца фільм сцэней з жывецікам сярэднявечнай Францыі. Праз вёсаку ўзде на вёсліку съяярота Бэрнарда. І бачыць ён, як сяляне вядуць вешацца канакрада. Той выдзіраеца, кричыць. Манах просіць сялянін, каб яны дазволілі

тых пакутаў няма чалавека. Бо кожны з нас, съходзячы, забирае з сабою цэлы свет.

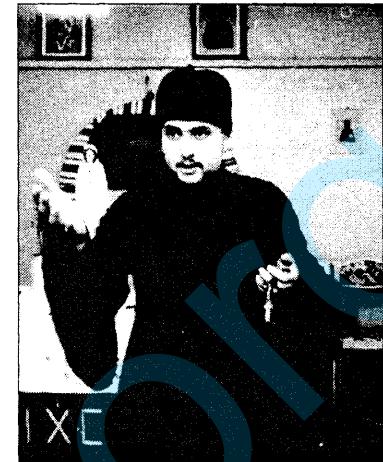
Спазнаць гэты свет, дакрануцца да яго — вось тое, магчыма, адзінае чалавеччае, што важней за ёсць ў жывеці...

Беларусы-героі, беларусы-халу, беларусы прыходзяцца (адраджэнне), беларусы съходзяцца (выміранне), канфармізм, Чарнобыль)... Колькі ўжо пісалася і чыталася пра гэта! Высакародных штампаў можна набраць беззліч. Але ёсьць канкрэтны чалавек. Доктар Бэрг. Ці назавесілі неяк па-беларуску... Яму важна ўсьвядоміць сваю сапраўдную існаўствіць. І тады ён прыміраецца. Гэта значыцца, робіцца чалавекам. Менавіта ў гэтым сэнсе фільм Кішыштафа Занусі і пра нас, беларусаў.

Хочацца спадзявацца, што гэты тэкст ня будзе ўспрыняты як заклік да замірэння з тым жывеціком, якое многія цяпер клянуць. Але спазнаныне сябе — гэта ёсць ж справа не калектыўная. І, магчыма, там, на самым ускрайку, з чалавекам, а значыць, і з народам адбываеца сапраўды нешта важнае. Хто ведае...

Боск такое кіно ў кіно... Новы фільм Занусі на толькі пра доктара Бэрга. Ён найперш пра ту экзистэнцыйную трылогію, якая мусіць музыциць кожнага чалавека. Во бяз гэ-

Дзень съяярота Язафата

Полацкая грэка-каталіцкая парафія яшчэ ніколі ня ладзіла такога фэсту. 11 лістапада на ўрачыстасць сьв. Язафата Кунцэвіча ў Полацак прыехалі: з польскага Перамышля — уніяцкі мітрапаліт Ян Мартыняк, з Украіны — кіраўнік усіх супольнасцяў манахах студыцкага ордэну ігumen Benjadjikt (менавіта ён у сярэдзіне 90-х наладжваў у Полацку жыццё ўніяцкай суполкі і пабудаваў тутака царкву сьв.Параскевы Полацкай), каталіцкі біскуп Віцебскі Уладыслаў Блін, а з Менску — архімандрит Сяргей Гаек. На двух аўтобусах з Горадні і Менску прыехалі вернікі. Аб 11-й у царкве сьв.Параскевы Полацкай пачалося набажэнства. Сончылася яно казаньнем мітрапаліта Яна Мартыняка. На наступны дзень урачыстасці прадоўжыліся ў Віцебску.

Рыхтуючыся да гэтага дня, полацкія грэка-каталікі звязваліся да віцебскіх уладаў, каб тых ў дзень урачыстасці звярнуцца да ўрада. Да сяю часу Сафійскі сабор для рэлігійных службаў выкарыстоўваўся ўсяго пару разоў — толькі на самыя вялікія съявы. 11 лістапада ў праваслаўных увогуле не было нікіх нагодаў што-колівчы аздначаць.

2000-годзьдзя Нараджэння Хрыстовага праваслаўны. У горадзе пра гэта стала вядома толькі 8 лістапада. Да сяю часу Сафійскі сабор для рэлігійных службаў выкарыстоўваўся ўсяго пару разоў — толькі на самыя вялікія съявы. 11 лістапада ў праваслаўных увогуле не было нікіх нагодаў што-колівчы аздначаць.

Рыхтуючыся да гэтага дня, полацкія грэка-каталікі звязваліся да віцебскіх уладаў, каб тых ў дзень урачыстасці звярнуцца да ўрада. Да сяю часу Сафійскі сабор для рэлігійных службаў выкарыстоўваўся ўсяго пару разоў — толькі на самыя вялікія съявы. 11 лістапада ў праваслаўных увогуле не было нікіх нагодаў што-колівчы аздначаць.

Чымсьці ёсць ж гэтае шаблённае мерапрыемства зъдзіўіла: акрамя стальных выкананіц, да "Швагра" ў гэтым звязку і коліс сусветніца вядомыя поп-зоркі: Тота Кутуньё ды гурт "Eruption" ("Deep Purple"), да лібіог, прыехаў з іншай нагоды).

Мядоватаго сонечнага звязку італьянец наладзіў "супэршоу", дзе ўразіў прысутных маркотніку сваёй надзвычайнай сміяліцай да беларускіх дзетак: сабраў іх з паўсотні і ў дзіцячым настобу перамяшчаліся па залі, як піша "СВ". Упершыню прыехала на імпрэзу Бюль-Бюль аглы, што вось ужо 12 год нікому не аддае партфель міністру культуры Азэрбайджану. Аблажалася састарэлая сэкс-зорка Сафія Ратару: пела, пела свой "Месец", ды раптам музыка абарвала Сафія прыпала на каленца, урачыста адваяла мікрофон, а "фанэр", халера, вазы і заграй наноў. Во дзе Рыгоравіч прысыромі арганізатара, мабыць... На музичную машыну часу (з адным накрункам палёт) — у сусветлае мінулае) прыехаў і рапсікі гурт з аднайменным назовам: час усё-такі прагнўцца пад цыклам падсвітовых выкананіц.

А БТ прыехала да "Швагра", каб звязацца з нарадженнем перадачу ("А мужики-то не знают!"), бралі "эксклюзіўныя" інтэрвю на фоне ўпрыгожанай ялінкі. Ялінка ялінкай, а вось "шампунем", як пішуць, так нікога з сурэммоўцаў і не пачаставалі.

На Менску з Магілё

Першая прэзыдэнтка

Хто зробіцца прэзыдэнтам ЗША – Гор ці Буш?

Найбольш пэўны адказ – Гілары Клінтан

Няпрасто прагнаваца, калі ж урэшце абвесыціць вінкі гэтых выбараў у Амерыцы. Іншая справа – зазірнуць на чатыры гады наперад. Адна з магчымых кандыдатаў на выбараў-2004, Гілары Клінтан, робіць сабе бліскучую палітычную кар'еру. Ніколі дагэтуль першая лэдзі не праходзіла ў сэнат. 9 лістапада Гілары набрала трэх з паловай мільёны галасоў (55%) на выбарах у сэнат у штаце Нью-Ёрк. Ейны супраціўнік Рык Ласці – толькі 2,6 мільёны (43%). Гэта вельмі адчуваўальная перамога, бо штат заўжды лічыл фарпостам рэспубліканцаў.

У сэнате ня так шмат жанчынаў, пагатоў першых лэдзі. Магчыма, Ал Гор усё-такі прайграе на выбарах, Гілары зробіцца вядучым голасам дэмакратуў ва ўладзе.

МОЦНАЯ ГІЛ

Гілары – моцная жанчына. Некаторыя нават лічаць яе жорсткай Гю Родгем, бацьку Гілары, інструктаваў рэкрутаў падчас другой сусь-

ветнай, а потым займеў прыбытковы бізнес у Чыкага. Калі малая Гіл прынесла яму школьніны дзённік, дзе было спрэс “выдатна”, той прамовіў: “Відаць, ты вучишься ў вельмі лёгкай школе”. Калі Гілары прыбегла ў сязах да дадому пасылькі зь іншай дзяяўчынкай, маці заяўвала, што ў іх доме няма месца баязьлівіцам. Што зрабіла Гілары? Пайшла ў школу да адпушцавала непрыцельку. Магчыма, з-за таго стаўленне да сабе адзін з галоўных акцэнтаў у сваіх праграмах Гілары робіць на ахове правоў дзіцяці. А колькі моцы спартрэблілася, каб зарабіць гроши на будучую кампанію Біла, пакуль той кіраваў Арканзасам ды круціў раманы! У гэты час часопіс “The National Law Review” двойчы прызнаў яе самай упэўнованай юрысцкай краіні.

Клінтан вырашае балітаваца ў прэзыдэнты. “Я не жадаю заставаца дома, пачын пірагі ды запарваць гарбату”, — кажа ягоная жонка. Апанэнты адразу ўхапліліся за гэтыя

словаў, дужа крыгудныя для жанчын, што ўвесь свой час аддаюць сям'і. Гілары палічыла, што яе актыўнасць і сапраўды не заўжды дарэчы, і падчас другога тэрміну прэзыдэнтства Біла зноў начала гуляць ролю першай лэдзі, а ня першага палітычнага кансультанта.

НЯ МІСІС КЛІНТАН, А ГІЛАРЫ КЛІНТАН

Можа таму, што яна даўно жадала, каб пра яе думалі ў першую частку пра Гілары Клінтан, а ня місіс Клінтан. У пятыніцу, на тле выбарчага крызісу, яна заяўвала, што будзе дамагацца зъм'янення канстытуцыі, а менавіта ліквідавання інстытуту выбарцаў. Цяпер систэма такая: спачатку паспаліты амэрыканцы галасуюць на выбарчых участках. Галасы падлічваюць, і ў студзені 538 выбарцаў – прадстаўнікоў насельніцтва – зьбіраюцца ў стаціях штату, каб фармальна абраць прэзыдэнта. Калі за кандыдата аддае галасы большасць насельнікаў штату, ён

атрымлівае ўсе галасы выбарцаў, нават калі апярэдзіў свайго супраціўніка толькі на адзін бюлетэн. Лёгіка падказвае, што выбарцы павінны галасаваць адпаведна з жаданнем жыхароў штатаў. Але так атрымліваеца не заўжды. У 1876 г. за Сэмюэла Тайдэна, кандыдата ад дэмакратуў, прагаласавала большасць жыхароў ЗША, але выбарцы аддалі яму на адзін голас менш, чым ягона му канкурэнту рэспубліканцу Разэрфорду Гейсу, які і зрабіўся прэзыдэнтам. Гілары хоча пабавіцца выбарцаў. Але тут ёсьць адна акалічнасць:

Алесь Кудрыцкі

Згубленыя ў вякох

*Праз тысячу год па страже дзяржаўнасці народ мая
адраджвае сваю вялікую культуру*

Калі гаворыцца пра цывілізацію мая, многія згадваюць пра схаваныя ў сэльве Цэнтральнай Амерыкі старажытныя таямнічыя піраміды. Гэтыя велізарныя каменныя пабудовы закінутыя больш за тысячу год таму, але нашчадкі тых, хто будаваў піраміды, жывуць дагэтуль. Праз тысячагодзідзе па зынкненыні свае дзяржавы гэтыя старажытныя народ спрабуюць адрадзіць сваю культуру – і зноў адчуваюць сябе задзіночана нацыяй. Цяперашні індэйцы мая, якіх налічваеца блізка шасці мільёнаў чалавек, жывуць у пяці краінах рэгіёну – у паўднёвай Мэксіцы, Гватэмале, Вэлізэ, Гандурасе й Сальвадоры.

Па наўале канкістадораў стагодзідзе прыгнётую рабаўніцтва прывялі бальшыні індэйцаў мая да галечы й няшчасці. Лідэры “Руху Мая” маюць на мэце дамагчыся хады бчастковага адраджэння колішніх велічы – і ня толькі праз аднаўленне даўніх традыцый. Яны шукаюць і новыя шляхі. Азнакі адраджэння найлепш відаць у тых дэзвюх краінах, дзе народнасць мая мае найбольшыя лік – у Гватэмале (4 мільёны чалавек) і ў Мэксіцы. Але найактыўнейшыя мая – выкладчыкі, пісменнікі, мастакі – не прызнаюць межаў і спрабуюць адрадзіць культуру сваёму народу, дзякуючы якой індэйцы зноў усвядомяюць сябе адзіною нацыяй – стваральніцай адной з самых разывітых цывілізацый дзіцячы.

Шторазу большую папулярнасць атрымліваюць нацыянальныя строі мая. Мая-мадэльеры намагаюцца, каб створанае імі адзеньне наслід жанчыны (і мужчыны) ува ўсіх кутках земскага кулі. Самі ж яны носяць нацыянальныя строі не таму, што ня могуць набыць сабе сучасную вопратку. Мая-камптуароўцы пішуць праграмы, якія ўзанаўлююць на сваіх пэрсанальных кампютараў старажытныя магічныя способы прадказання будучыні. Мая – народ практичны.

Але і ў парты. Абедзьве гэтыя рысы дапамаглі ім выжыць. Іхнае змаганье на захаваныне нацыі прыцягнула да сябе ўвагу міжнароднае супольнасці. Увага гэтага стала пільнейшай асаблівасцю ў 1992 годзе, калі актыўістка “Руху мая” Рыгарберта Мэнчу атрымала Нобэлескую прэмію міру за свой уклад у змаганье на права туўбіццаў Гватэмалы. Трох пазней у цэнтры ўсега агульнае ўвагі апініўся даведзеніем да роспачы жыхары мэксіканскага штату Чыяпас, размешчанага на поўдні краіны: яны абвясцілі

краін. У моўную сям'ю мая ўлучаецца болей за дваццаць жывых гавораў і дыялектаў: зь іх, прыкладам, на дыялекце моча гавораць толькі 75 чалавек у Чыяпасе, і ён восьвісць станецца мёртвым. Іншыя, кшталту какчыкеля, пашыранага ў цэнтральнай Гватэмале, на якім гавораць 270 тысяч чалавек, плённа супрапоўляюцца гішпаніцы. У наш час школы па ўсім “краі мая” ўсяляк

прыхільнікі адраджэння культуры мая аддаюць увагу ня толькі школярём. Мовазнайцы працуяць над складаннем слоўнікаў, парадкуюць граматыку й нават прыдумляюць новыя словаў. “Кампугут”, прыкладам, стаўся “кемацыбам” (“слоўным ткачом”). Мова мая пазытыўная й багатая на гукаперайманні: “гром” – “кунунун”, што азначае “той, што нізка разълягаеца”, “пачалунак” абазначаеца словам, што перадае цмоканыне – “цуц”, “дзя-

імкнущаца заахвоціць “сапраўдных мая” гаворыць на роднай мове. Настаўнікі намагаюцца пераадолець скептыцызм вучняў і бацькоў. Спачатку многія бацькі меркавалі, што іхныя дзеці зробіць крок назад, калі будуть вучыцца гаворыць какчыкеля, але цяпер яны ў гэтым “кроку назад” бачацца і перавага.

“цел” будзе адпаведна “туктук”. Усё больш і больш пісменнікі мая пераконваюцца, што іхныя родныя мовы цалкам прыдатныя, каб ствараць на іх літаратуру.

Гэта тэндэнцыя прасочваецца амаль усе ўсіх сферах штодзённага жыцця. Адзін гватемальскі выдавец друкуе й паспяхова рас-

паўсюджае падручны штодзённік, створаны на падставе старажытнага календара мая. Ён мае попыт і ў тых, хто не належыць да мая паводле крыві: зь ягона дапамогаю можна выбраць спрыяльны дзень для палявых работ, для падзякі ці пэўных цырымоній. У гэтым маленькім тамку дні тыдня пазначаюцца таямнічымі для непасвіченых пэтрогліфамі і выкарystоўваюцца сыштэма злычэння мая. У месцыце Тэкпан яна ўжываецца (пo руч з дзесятковама сыштэмама) для навучання школяроў арытметыкі, прынамсі, для развязыцца мысленіння – гэта так на Захадзе з тою сама мятаю вучыць дзяцей лічыць у дзянаццаткавай сыштэмэ. Дызайнэр кнігі Дэмэтрыё Радрыгес стварыў адмысловую праграму, што дае магчымасць адною пстрычкаю “мышкі” выклікаць на экран усесь набор пэтрогліфаў мовы мая. “Цяпер яны праракаюць з дапамогай лэптопу”, — кажа антраполаг Кей Уорэн, аўтар манаграфіі аб праблемах этнічнага адраджэння ў Гватэмале.

Рух “панмаянізму” амаль нідзе не спаткае адмоўнае рэакцыі. У Мэксіцы, прыкладам, ніхто не пратэстует з тae нагоды, што зь дзяржаўнае скарбніцы грошы падліся ў Чыяпас. Да гэтага ставяцца скарбі з патуранынем. І ў Гватэмале незадаволенне выяўляеца хіба толькі ў форме жарту. Папулярны досьцік кажа, што Гватэмала будзе пераназвана ў “Гватмаю”, “Ладынасы” (як называюць індэйцы мая ўсіх, хто не належыць да іхнага народу) таксама стамліся ад вайны.

А між тым вайна паспрыяла пашырэньню руху за адраджэнне мая на ўсходзе. Эдуарда Такацік у 10 гадоў праз грамадзянскую вайну мусіў пакінуць родны дом у Чымальтэннага і ўцякніць у Мэксіку. Там ён наўчыўся пэлёты – даўніе гульні індэйцаў мая, забытыя ў Гватэмале. Праз 13 год, вярнуўшыся на бацькаўшчыну, ён прывёз з сабою гульню. Неўзабаве Такацік ды дзясятак ягоных сяброў, якіх ён зацікаўшы гульню, выправіліся ў ваколіцы Тэкпана, дзе ў старажытнасці мая гульялі ў пэлёту, і зладзілі там турнір. Гэта было нешта большае, чым проста гульня. Ад Х ст. гэтая пляцоўка была закінута й забыта – цяпер, хай і ненадоўга, мая вярнуліся на яе.

Віктар Мухін

Цьвік у чэрапе Афрыкі

За навінамі з африканської країни Гамбії, як і з багатага нафтаю антильськага Трынідаду і Табага, я заўсёды сачу з падвойнай цікавасцю, бо гэтыя краіны ў свой час ледзьве на сталі калёніямі Вялікага Княства Літоўскага.

Калі ў сярэдзіне XVII ст. Курляндзкае герцагства пачало сваю каляніяльную экспансію, герцаг Якаў паслаў свае караблі паміж іншымі і ў Гамбію, дзе ў 1651 г. курляндзкая экспедыцыя набыла востраў Банжулу і змуравала там замак. А Курляндзкае герцагства заўсёды, ад самага свайго заснавання ў часе сэкулярызацыі Лівонскага ордру, было васалам Рэчы Паспалітай. Але, на жаль, гэта ўжо быў не найлепшыя часы Вялікага Княства, якое стравала кантроль над сваімі паўночнымі землямі. Неўзабаве наш рэгіён зноўку ахапіла вайна — прыйшлі жудасныя 1654-67 гады, калі было ўжо не да калёнія, і Банжулу прадалі галяндзкай Вэст-Індзкай кампаніі.

Калі воляю брытанскіх калянізатораў 33 гадоў таму была створаная дзяржава Гамбія, дык усе толькі падсімейваліся і прарочылі ёй максымум пару гадоў існавання. Змрочныя прағнозы падмацоўваў і прости позірк на мапу, дзе гэтая краіна выглядала як клін, убіты ў Сэнэгал: паўсотні кіляметраў акіянскага ўзьбярэжжа, рака, што дала краю назув, а па берагах — джунглі зь беззліччу мух цецэ. Нібы вуж, яна паўзе да саванна-бамбукаў раўніны Сахель. Вельмі хутка гэта адблілася ў мянушках, накшталт такіх: «краіна-рака», «цьвік у африканскім чэрапе». Сапраўды, межы праходзяць усяго ў 10-15 км на поўнач і поўдзень ад рэчышча, якое цягнецца кіляметраў на 300. Бязглупдзасць гамбійскіх межаў мае тэу ж прычыны, што і абсурднасць іншых африканскіх межаў. Гэты авшар адным з першых у Заходній Афрыцы стаў полем лоўлі нявольнікаў. Партугальскіх, брытанскіх і французскіх гандляроў людзьмі цікалі толькі рака, па якой можна зручна сплаўляцца да акіяну і звозіць на ўзьбярэжжа нявольнікаў. Руіны старых фарту і сяньня прыцягваюць турыстаў, якія аглядаюць там кучы аскепкай бутэлечнага шкла — ад дэкалітраў “вогненай вады”, выпітых каляніяльнымі войскамі.

Вайна за кантроль над Гамбій ішла больш за паўтара стагодзінь. Перамагла ў ёй урэшце Брытанія, зачвердзіўшы сваё выключнае права на Гамбію ў Вэрсалскім трактате 1815 г. Гэта была самая першая і самая апошняя брытанская калёнія ў Афрыцы.

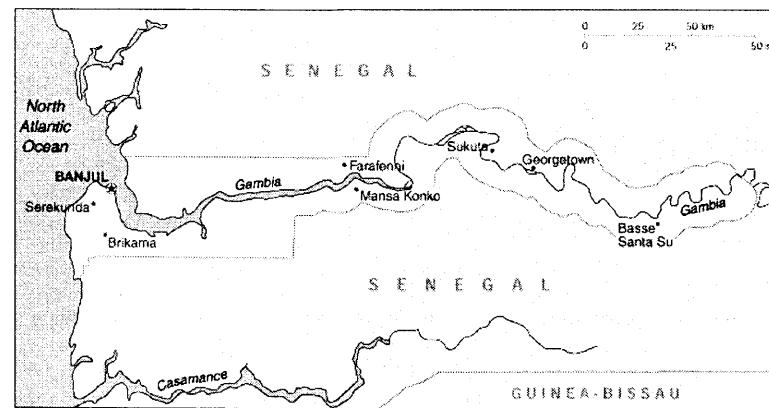
Яшчэ ў XVIII ст. брытанцы абяцалі даць вольнасць тым нявольнікам, што далаўчыца да войска, якое вялое з амэрыканскімі бунтавникамі (шмат хто з іхных нашчадкаў перасяліўся на землі сёньняшніх Гамбіі і жыве tut цяпер). Таксама, ля вусця Гамбіі, брытанскія вадаплавы ўпершыню пачалі пе-расльедаваць гандляроў нявольнікамі, калі рабства было забароненае. Якраз тады брытанцы вытаргавалі ад мясцовага правадыра востраў Банжулу і збудавалі там цяпешнінюю сталіцу краіны.

1960-я гады прынеслі вольнасць амаль усёй Афрыцы, але калі вэтэрынар (адзін з рэдкіх гамбійцаў з вышэйшай адукцыяй на той час) Даўда Кайрада Джавара запатрабаваў свабоды і для Гамбіі, то брытанцы не хавалі зьдзіўлення — нашто такая краіна, дзе ёсьць усяго адна школа, два шпіталі і ніводнай брукаванай дарогі. У ААН пачалі абмяркоўваць магчымасць злучэння Гамбіі з Сэнэгалам. Абедзівye краіны насяляюць африканцы адных і тых жа народнасцяў (срод іх і народ уолаф — самыя чорныя мурыны свету), якія ў асноўні вызнаюць іслам. Але пра га-

Джавара (Сэнэгал быў французскай калёніяй) так і не дазволілі звязацца з африканскай аўтэнтычнай монакультурой. Як было выжыць краіне, адзінам багацьцем якой зьяўляюцца земляныя арэхі, даход ад продажу якіх складае трэћы чэрці ўсіх пры-

дэнта. Гамбійскія вайскоўцы разам са сваімі калегамі побывалі ў 1991 г. у Ліберыі, дзе ў складзе экспедыцыйнага корпусу Заходнеафриканскай супольнасці 1991 г. спынялі тэмэйшую грамадзянскую вайну. У чэрвені 1991 г. тыя вэтэраны ліберыскай вайны зьяўліся пад прэзыдэнцкім палацам і зь нечуванай дзёрзкасцю запатрабавалі выплачыць грошай за службу ў місіі. Прэзыдэнт на толькі заплаціў, але і падаў у турму нялюбага войску камандуючага, а на яго месца прызначыў нігерыйца.

Зразумела, войска не зьбіралася

быткаў, а рэшта — гроши ад турызму? У Гамбію іншаземцаў прываблівалі нават на так файнія пляжы, якія стабільнасць і бясъпека, што вылучалі краіну спаміж суседзяў, якіх скаланалі перавароты і войны. Прэзыдэнт Джавара, хаця й на дужа турбаваўся пра сваіх падданых і дапускаў карупцыю, меў добры выгляд у вачох Заходу. Сярод іншых сваіх калегаў ён вылучаўся ўжо хоць бы бым, што не садзіў сваіх палітычных ворагаў у вязніцу. Тому ён лёгкага атрымліваў крэдыты, што на тле падвышэння цэнзу на арэшкі і прытоку турысцікіх грошай зрабіла магчымым спакойнае й доўгае, амаль 30-гадове кіраванне.

Эты спакой, відаць, і навёу сон на Джавару, які не ўбяргся ад клясычнага вайсковага перавароту. Прайда, людзі кажуць, што за 30 гадоў ён не зрабіў для краю нічога значнага, нічога не пабудаваў — ні шпіталя, ні школы, ні кавалка дарогі, дык нааугл здоўга кіраваў. Таму, напісана, нікто і не пратэставаў, калі да ўлады прыйшло войска.

Першая няўдаўная спроба перавароту адблілася ў 1981 г., калі прэзыдэнт паехаў у Лёндан, а фіцэрэ, падвучаныя Кадафі, паспрабавалі ўчыніць путч. Але брытанскія камандас і сэнэгальскія войска вытравалі Джавару. Загінула тады калі тысячы гамбійцаў. Гэта гравірувала лета Джавару не даравалі. Пасля гэтага ён пачаў баяцца ўласных жаўнероў і збліжыцца з сэнэгальцамі і нават упраці апошніх вызеліці яму асабістую трулю. У рамках інтэграцыі з братнай краінай ён пагадзіўся на саюз з Сэнэгалам пад назвай Сэнэгамбія.

Сэнэгал — заўсёдны супернік Нігеру, што рэгіональна лідерства — быў гэтым вельмі ўсьцешаны. Але праз 7 гадоў Сэнэгалам рассталася, пахаваўшы пад сабою міт пра будучую адзінную Афрыку. Интэграцыю пахавалі мытныя непаразуменіні, бо гамбійцы, прызначыўшы меншыя мыты, нажываліся на экспарце ў Сэнэгал. Да таго ж яны адчулі, што ў гэтым няроўным хаўрусе ім наканаваная роля малодшага брата. Дака звінаваці ў распадзе канфедэрациі Джавару і адклікаў свае войскі. Джавара запрасіў на іх месца нігерыйцаў, але дарма ён гэта зрабіў, дарма...

Гамбійскія афіцэры, стварылі вышыніцаў са сваімі калегамі з Нігерый і Ганы, што знаўся на палітыцы і вайсковых пераваротах, парашылі, што ім таксама варта зрыніць старога і карумпаванага прэзы-

спініцца на дасягнутым, і перапалоханы Джавара папрасіў Нігерью прыслаць яшчэ чатыры тузіны афіцэраў. Неўзабаве на кожны тузін гамбійскіх жаўнероў (у ёсць гамбійскага войска — гэта прыкладна 800 чалавек) прыпадаў ужо адзін нігерыйскі афіцэр. Таму цяжка даць веры, што нігерыйцы нічога ня ведалі пра змову і нікто не замяшаны ў пуччы. 28-гадовы капитан жандармэрыі Яг'я Джамэг зўнічалі выступіў супраць прэзыдэнта і разам з іншымі кіраўнікамі перавароту пабяціў змагацца з карупцыяй і сувера разабраца з міністрамі-зло-

дзеямі. Ён таксама паабяцаў адразу

пасля ўпрарадкавання справаў, сама больш праз 4 гады, аддаць уладу цывільному. Паспаліты люд прыхільна паставіўся да зъмены ўлады, да таго ж людзям спадабалася, што былога прэзыдэнта адпушцілі і не расстралілі, як зрабілі ў Гане ці Нігеріі. Афрыка, звыкля да такіх падзеяў, спакойна паставілася да зъмены ў Гамбії, і толькі паўднёваафриканскі прэзыдэнт Нельсан Мандала, што толькі-толькі заступіў на пасаду, настаяўшы на дэмакратыі для ўсяго кантynentu, выказаў пратэст. Сэнэгал, якому не было шкады забойцы Сэнэгамбіі, нарадавалі таксама і новая гамбійская ўлада. Па-першае, сэнэгальскія ўлады занепакоіліся, каб іхнае войска не зъяўляло прыкладу з гамбійцаў і не занялося палітыкай. Па-другое, Сэнэгал, як і астатнія франкамоўнай Афрыке, баяўся экспансіізму ангельскамоўнай Нігеріі і на веры заплёніваннем генэралам, кіраўнікі Нігеріі, што тыя не замяшаны ў гамбійскай падзеі. Малады Джамэг, мала дасведчаны ў дзяржаўнай навуцы, няўдзячна паставіўся да нігерийцаў і ў 1995 г. у адзінчыні выйшаў з падпарадкавання Нігеріі, заступіўшыся за апазыцыйнага пісьменніка Кена Сара-Віву, якога меліся пакараць съмерцю. Балела галава Дакару і з-за чутак наконт сувязей Джамэга з незалежнікамі з сэнэгальскай правінцыі Казаманка. Гэтыя паўстанцы — людзі народу джола, зь якога паходзіць гамбійскі прэзыдэнт. Хадзілі плёткі і пра тое, што асабістая ахова Джамэга набрала

нагоду з кіраўніком. Новы кіраўнік робіць усё, каб прывабіць турыстаў. Ён збудаваў новае лётнішча, заасфальтаваў дарогу на Сэнэгал, будзе ў вёсках школы і клінікі. Сёньня цэлья на тойўцы ўзрэгейскіх турыстаў цягніцца ў Гамбію ўзімку. Але ў гэтым дачынені Гамбія вельмі своеасаблівая краіна кантynentu. Гэта, пэўна, адзіні краіні Афрыкі, дзе, пабачыўшы белага чалавека, гукаюць па-німецку — Wie geht's? Alles klar? — і замест заўсёднага change toneу вы пачуеце wechseln. І нааугл мала дзе ў Афрыцы неміцай больш, чым у Гамбії. Праўда, то ён можна сказаць і пра колькасць прастваў тут і жыгілі для багатых мюнхенцаў і берлініак. Проста німа ў Афрыцы больш спакойнага і мірнага месца, чым гэта краіна.

Неўзабаве выбары, але прэзыдэнт не бацца іх, і, самае галоўнае, — засыяюцся ад ваенага перавароту: зброя цілер ніхто іншы не носіць — нават паліцыянты і памежнікі. Яна пад замком і выдаецца толькі на час, а ключы да склоў маюць толькі два афіцэры з народу джола. Але ўзбудаваў выбараў, але прэзыдэнт не бацца іх, і, самае галоўнае, — засыяюцся ад ваенага перавароту: зброя цілер ніхто іншы не носіць — нават паліцыянты і памежнікі. Яна пад замком і выдаецца толькі на час, а ключы да склоў маюць толькі два афіцэры з народу джола.

Сяргей Радзіцэн

Што вы зрабілі са сваёй вольнасцю

І чаму ніхто не дамагаеца адначасова кампенсацыяў і ад арабскіх краін? У Афрыцы іслам шырыцца і мацнее, а арабскія нафтадаліры ратуюць многія дыктатарскія рэжымы Чорнага кантynentu, таму нарадаваць арабам пра рабства ніхто не рызыкне. Затое нагадаць пра яго белым — цалкам адпавядзе да духу часу. Дыйк як разабраца з кінзікамі і царкамі, што самі палявалі на сваіх людзей, каб прадкаў вывезлы стаўдзізмамі і адпраўлялі ў Арганізацыі Афрыканскае Адзінства.

Многія африканскія і афраамэрыканскія палітыкі ў прынцыпе пагадзіліся з ідэяй кампенсацыі. Некаторыя, праўда, заяўлі, што туго кампенсацыю за паняволеніне і не кампенсацыю Афрыкі. Пры гэтым ён спасылаўся на кампенсацыю, якую выплаціла жыдам Німеччына, а таксама на рэпараціі, выплачаныя Кувейту Іракам, і нават здабыў сваё задуме падтрымку з боку Арганізацыі Афрыканскае Адзінства.

Адным з варыянтаў выправшэння

проблемы мог бы стаць гэты африканскі "план Маршала". Чарнаску-

ры пастар і палітык з ЗША, Джэксон, ужо шэраг гадоў змагаецца за кампенсацыю для Афрыкі, але кака, што траба забыць пра адказніцца самай Афрыкі за нявольніцтва і не зважаць на долю ейнае віны ў ім, бо не африканцы стварылі попыт на рабоў, не яны перавозілі нявольнікаў цэлымі караблямі і не яны збудавалі сваю цывілізацыю на нявольніцтве. І дадае, што калі плян дапамогі ўсё ж немагчымы, то для пачатку хапіла б і таго, каб Захад дараваў Афрыцы даўгі, якія дасягаюць 300 млрд. даляраў, і даў новых пазыкі на тых жа ўмовах, што і для посткамуністычных краін Усходней Эўропы.

Але існуюць і іншыя меркаваны. "Годзе стаяць з працягнутай рукой і жабраваць! Годзе вінаваціца за нашыя беды толькі іншых! Узрэшце, годзе пытатца, што съвет зрабіў для Афрыкі, трэба засяродзіцца на тым, што мы самі можам для сябе зрабіць!" — заявілі прэзыдэнты Паўднёвой Афрыкі і Ўганды Таба Мбэкі і Евэры Мусевэні, авбяшчычы надыхом африканскага Адраджэння. Адным словам, паўтараючы Нельсана Мандэлу: "Што вы зрабілі са сваёй вольнасцю?"

Не дасягніць згоды між сабой у справе стаўлення на кампенсацыю за нявольніцтва і змарнаваную вольнасць, Афрыка ні мож

Кнігі і дыскі па выходных

Беларуская працуцьня на буйных кніжных кірмашах Менску

Сёньня набывацца беларускай кніжкі ператварылася з падзею будзённага харктару ў дзею культурніцкую, ледзь не палітычную. На кожная кнігарня задаволіць патрабавальнага чытача. "Засмелья" і "палітычна ненадзейны" кнігі ў дзяржаўных крамах праста не працаюць. Да таго ж цэны на беларускія кніжкі ў дзяржаўных, асабліва буйных крамах праста палохаюць.

КІРМАШЫ-ГУРТОУНІ

Альтэрнатываю можа быць паход у "Букініст" ці на кніжныя кірмаш.

Большасць кніжных кірмашоў працуе на выходных, у досыль нязручны час. Той найбуйнейшы, гуртоўна-раздробны, што праходзіць у спорткомплексе на вул. Даўмана, адчыняе ў 0.00 у суботу і працуе да 12 гадзін раніцы, прычым пад дзень актыўнасць там заўважна спадае. Кірмаш у выставачнай залі быў ВДНГ працуе з 8 да 12 гадзін раніцы ў суботу. І з 8 да 12 раніцы ў нядзелю адбываецца выставка ў ДК Трактарнага завода.

Нягледзячы на нязручны на першы погляд час, усім згаданым кірмашам не бракуе ні працаўцоў, ні наўеднікаў — агромністыя павільнёны дарэштыв забітых прагнімі да чытаў людзімі. Аднак тое, што працаваюць на ўсіх гэтых выставах, наўрад ці зацікавіць чытача, якому патрабўныя беларускія кніжкі, бо там іх няшмат. Большасць кніг на менскіх кірмашах прывезеная з Масквы. Беларускія выдавецтвы, нават з кнігамі на расейскай мове, працаваюць толькі зредку. Адзіным значным плюсам "выходных кірмашоў" застаюцца нашмат меншыя кошты, чым ў крамах (часам больш як удвая), а таксама крыху шырэйшы выбар усёх тых жа расейскамоўных выданняў, у тым ліку і добрай літаратуры, у параўнанні з дзяржаўнымі крамамі.

Як сведчыць працаўцы, найбольшым попытам сярод наших пакупнікоў карыстаецца гэтак званая "інтэлектуальная" літаратура. Надзіва шмат набываюць Мілана Кундэр, Хуліё Картачара, Мілара-да Павіча, Маркеса, Борхеса, Кастанэду, з расейцаў — Плялевіна, Даўлатава ды Бродзкага. Трохі па-

сусветнай модзе пачатку 90-х, як бачым.

Большія шырокія на кірмашах працаваюць на выставочных літаратур — ад падручнікаў для школі да спэцыялізаванай літаратуры па мэдыцыне, псыхалёгіі і гэтах далей — тут могуць знайсці каштоўныя набытак нават прафесары, якія скажуць ўжо аб студэнтах і заклапочаных навучаннем дзяцей бацьках, чаму гэтыя кніжкі і займаюць другое месца паводле ліку працаў.

Трэцім "сэгментам кірмашоў" можна лічыць "жоўту" літаратуру, якую ў нашым выпадку наўрад ці можна называць папулярнай — ці то патэнцыйныя пакупнікі такою парой яшчэ сцяпяць, ці то ня маюць патрабы спэцыяльна ездзіць па гэтак чытаў на нейкія там кірмашы.

Такім чынам, кніжныя кірмашы найбольш сталіся цэнтрамі працаў на сусветнай літаратурнае клясыкі на расейскай мове.

Аднак калі вы заўзяты аматар наведаўца такога кшталту мяшчаніны, то вам можа вельмі пастанаўцаць — я, напрыклад, на Даўмана выпадкова натрапіў на "Беларуса" Яўхіма Карскага, рагітэтнае двухтомнае выданне пачатку 60-х гадоў. Тамсама працаваўся некалькі расейска-беларускіх слоўнікаў, "Глумачальны слоўнік беларускай мовы", "Беларуска-расійскі слоўнік" Байкова і Некрашэвіча і яшчэ сёе-тое. Са словаў працаўца, продажам беларускіх выданняў на кірмашах спэцыяльна ужо гады два як ніхто не займаецца, аднак раз-пораз можна натрапіць на яшчэ больш рагітэтныя, часам неацэненнія выданні.

ШТОДЗЕННЫЯ ВЫСТАВЫ

Для тых, каму не выпадае шукаць кнігі ў выходных, ёсьць два месцы, якія працуяць штодзённа, акрамя суботы і нядзелі — гэта невялікая крамка ў Палацы мастацтваў і кніжныя кірмашы у канцэртнай залі "Менск" (уваход ззаду). У першым месцы найбольш поўна працаваюць выданні той жа інтэлектуальной літаратуры, а таксама шмат кніг па нетрадыцыйнай псыхалёгіі (але ўсё безнадзейна расейскія). Кірмаш у КЗ "Менск" нічым асаблівым не выпадае, бо там прадавацца, якія кнігі, што на іншых кірмашах у выходных. Аднак там часам бываюць старыя выданні беларускіх кніжак, цікавыя для супрэснага чытача, а таксама нешта папулярнае сучаснае, кшталту часопіса "Arche".

Узынікай натуральнае пытаньне: чаму беларускія выдавецтвы не працаюць сваіх кніг на ўсіх гэтых кірмашах, якія карыстаюцца вельмі вялікай папулярнасцю і вядомыя вялікімі продажамі практычна любой працаванага выдання? Калі з дзяржаўных выдавецтвамі ўсё зразумела — яны ад даходаў з працаў жілі не залежаць і іх задавальняе гарантаванае ляжаныне беларускамоўных выданняў у непаваротлівай "Белкнізе" і аблкнігандлях, дык што ж незалежныя?

Сп. Міхноўскі з'яўляецца беларускага кнігазбору" кажа, што іх таксама цалкам задавальняе продаж праз "Белкнізу", бо выданы "Кнігазбору" як тады добра працаўца, і наклад

любой кніжкі цалкам разыходзіцца найпазней прац год. Па-другое, у выдавецтва няма ліцэнзіі на самастойныя продаж сваіх кніжак, таму, улічваючы якія самыя вялікія тыражы "Беларускага кнігазбору", можна зразумець, чаму яны ня маюць патрабы ў альтэрнатыўным продажы кніг. А на вялікія тыражы, зразумела, патрабна шмат грошай. Хоць выданы "Кнігазбору", маўшы, разыходзіліся б і вялікімі на кладамі.

Выдавецтва "Тэхналёгія" таксама на кірмашы ня рвеца, бо мае добрую ўласную краму "у цэнтры" — у будынку Акадэміі мастацтваў.

Праблема адсутнасці беларускіх кніжак на кніжных кірмашах — гэта хутчэй праблема чытачу, якія звычайна ходзяць па кніжкі ў малавядомыя, напаўпадольныя пункты збыту кніжак незалежных або нелегальных выдавецтваў, якія цікавыя для чытачыя якраз добра ведаюць. Гэта яшчэ і праблема нашых белмоўных прыватных

выдавецтваў, якія ня маюць ні фінансавай, ні фізычнай магчымасці выдаваць свае кнігі вялікімі тыражамі без дзяржаўной падтрымкі. Праблема не культурніцкая, а хутчэй палітычная, якая ня мае простага вырашэння.

КЛЮБ ФІЛЯФАНІСТАЎ

Штосуботы з 12 да 15 гадзін ў ДК трактарнага заводу працуе "Клуб філяфаністаў" — месца абмену і продажу кампакт-дискаў. За савецкім часам "філяфаніст" якія тады абменьваліся вінілавымі кружэлкамі, ганялі, забаранілі, дык зараз яны ледзь на штогод мусіць пераяжджаць з месца на месца. "Раней, — наракае музычны крытых Вітаўт Мартыненка, — гэта быў сапраўды клуб, дзе можна было даведацца пра навінкі, пагутарыць з аднадумцамі, а зараз ён ператварыўся ў звычайны кірмаш".

Сярод іншых месцаў працаваюць клубы вылучаеща з некалькіх істотных прычынаў. Па-першае, дыскі тут вельмі танныя — ад тысячы рублёў да дзязвюх з паловай, нават фірмовыя дыскі можна набыць нашмат танных, чым у крамах. Па-другое, тут шырокая працькуюцца абмен дыскамі, і гэта вельмі зручна тым, хто хоча займець нешта цікавае замест таго, што не падабаецца або ёсьць не ў адным асобніку. Так, напрыклад, сп. Мартыненка прыгадвае, як ён мяньяў дыск Забэйды-Суміцкага на "найлепшы альбом Поля Макартні "Band of the Ram". "Вольныя танцы" вельмі лёгка мняюцца на The Band, а Rolling Stones — на "Ліцвіны", — кажа сп. Мартыненка.

Па-трэцяе, тут можна знайсці тყы дыскі, якія няма ў ніводным іншым месцы Менску дысцінгі Беларусі — гэта клясічны рок і джаз, у тым ліку і такія рагітеты, як польскія, вугорскія і сэрбскія выкананіцы. У той жа час мадная папса, што працае цяпер у большасці музычных крамаў, у клубе зусім на цэнтры.

Паводле меркаваньня сп. Мартыненкі, "Клуб філяфаністаў" зараз "адно з найбольши папулярных месцаў працаваюць беларускіх кампакт-дискаў". Сапраўдно, акрамя "Вольных танцаў", "Ліцвіноў" і Забэйды-Суміцкага, тут можна пабачыць апошні альбом NRM, "Святыя вечар", "Новае неба", "Крыві", зредку можна натрапіць на "Народны альбом" і "Песьнярок". А ў бліжэйшай будучыні БМА, магчыма, пачне працаўца свае дыскі ў клубе больш цэнтрызованым.

Пра тое, што ў клубе збліжана падаўца "пірацкія" дыскі, сп. Мартыненка кажа: "Дзяржава фактычна сама падтрымлівае пірацтва, даючы людзям такія заробкі, якія дае, і такім чынам пра-вакуе іх на крадзеж".

Андрус Белавокі

Букіністычны Менск

Ёсьць яшчэ адзін букініст калія ст.м. "Аўтазаводская", але ён не карыстаецца папулярнасцю, бо мае малы асартымент і знаходзіцца да лёка ад цэнтра. У некаторых кнігарнях існуюць невялікія букіністычныя аддзелы, або кнігарні праства прымаюць кнігі на камісію і выстаўляюць іх на продаж разам з новымі. Так робяць у "Акадэмкнізе", "Падпісных выданнях" і інш.

Што да кніжных кірмашоў, дык там шукаць беларускія кнігі марна, бо калі што і зьяўляецца рагітэтнае, дык кошты там — яшчэ вышэйшыя, чым на выставе ў ТБМ. Так, нядзяўна я бачу слоўнік М. Байкова і С. Некрашэвіча на кніжным кірмашы "Mір кніг", які дзеянічае штосуботы ў Нацыянальным выставачным цэнтры па вул. Янкі Купалы, 27, за 10 далаўраў, калі на ТБМ ён працае цяперак з 3500 руб., а ў кнігарні "Вянок" у

траецтві прадмесці — за 1800 руб., збор твораў І. Мележа ў 10 тт. за 13000 р. і энцыклапедыю "Беларусь у вялікай айчыннай вайне" за 5000 р. Акрамя гэтага ў "Вянку" ёсьць шмат цікавых кніжак для дзяцей на беларускай мове (казкі, вершы).

У кнігарні "Веды" (што калія Купалы-Картасара тэатру) на мінульым тыдні звязалася выданне, што за год стала супэррэдакцыя: кніга Лявона Юрэвіча "Жыццё пад агнём" пра Барыса Рагулю. Тутака яно каштуе 2500 руб. Тады як, напрыклад, "Беларускае народнае жыццё" пад рэд. Б. Бандарчыка (1973 г.) працае цяперак з 2800 р., "Гістарычны слоўнік беларускай мовы", т. 14 — за 2000 руб., т. 15 — за 121 руб., а т. 17 — за 1500 руб. Выбар у "Ведах" большы, чым у "Вянку", але гэтага кнігарні мае адзін недахоп — прыём кніг адбываецца нерэгулярна, што абліжаюча асартымент.

Кнігарні ў Менску працуюць з 10 да 19-й у будні (у "Вянку" ёсьць пярэвінак з 14 да 15), а ў суботу — да 18-й.

Янка Цітовіч

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ
18:00 - 19:30	7190	41	22:00 - 23:30	6010, 6170	49
	9615	31	06:00 - 07:00	5995	49
	15460	19		7295	41
				9750	31

Сярэдняя хвалі — 576 і 612 кгц

Адрес: 220005 Менск-5, п/с 111; Vinohradskaya 1, Praha 110 00 CZ

Інтэрнэт: www.svaboda.org

НАСТРОЙЦЕСЯ НА "СВАБОДУ"!

СЛОВЫ

Людміла Рублеўская

Самым вядомым у гісторыі літаратуры кніжным гандляром быў Герман Гесэ. Ахвяра "кніжнага комплексу" і стваральнік "Кніжнага чалавека", што існуе толькі ў вычытаным і таму на мае ўласнага твару.

Пры канцы XX стагодзьдзя разе- сіскі канцэптуальны літаратар Аляксей Цывяткоў стварыў "Забываўлініка кніг", які расчліняе вокладкі і сувідруе літары да інервай.

У кнігарню прыходзіш зусім з іншым пачуццем, чым у бібліятэку. Хаця і там, і там прысутнічае азарт паляўнічага. Сапраўдны Кніжны чалавек съвята верыць, што дзесяці на пыльных паліцах, у самым да- лёкім кутку хаваецца тая самая Кніга, яку ён шукае ўсё жыццё...

Але трохомф бібліятэчнага чытача – гэта часовы трохомф забойцы. Ён павінен за адведзены бібліятэчны правілам тэрмін дастаць душу кнігі і назаўсёды прыўлаштыць, высмактаць са спрэсаваных старонак, падобна вампіру, духоўную энэргію і вярнуць назад пустую аблонку...

Якая для наступнага спажыўца зноў напоўніца крываў – мудрасцю... Ці эрзандам эмоцыяў, якія дазволяюць чытачу ашчаджаць уласныя. У кнігарню прыходзіш не чытач, а пакупнік. Бібліятэчны чытач падобны да аматара філітра, пакупнік – прыхільнік шлюбу. Кніга, яку ён набудзе, застанецца з ім... Ад кнігі так лёгка пазбавіцца, нават ад нялюбых – выкінуць шкада, пада- рыць ужываную няёмка... Бібліятэчны чытач можа рызыкаваць і браць

Кніжныя людзі

кнігі наўгад. Пакупнік выбірае на- пэўна. Тоё, што патрэбна.

Вітрыны кнігарні лепш, чым паліцы бібліятэк, адлюстроўваюць мэнтальнасць нацыі. Парады гаспадынкам і гісторыя халоднай зборі з шыкоўнымі ілюстрацыямі, упера- межку абрэды чорнай маті і рэцэпты праваслаўнай кухні...

Самая цудоўная кнігарні – буки- ністычныя. А ў іх я найболыш люблю антыкварны адзіл. Часам уда- еца знаўсціцы кнігі, якія доўга не куплялі, і прызначаная за іх цана за гэты час зрабілася зусім невылікай. У гэтым таксама выпадак і рызыка – невядома, што патрапіш набыць.

Яшчэ большую каштоўнасць, чым тэкст, у Старой Кнізе маюць маргіналі, аскалепікі лістэрка эпохі. Напрыклад, на шынчытуле набытага ў "Вянку", у Траецкім прадмесці, падручніка агульной геаграфіі 1907 году штамп аптэкарскай крамы і каравая запісы алоўкам на вельмі абазнанага некага, кшталту "Мефология – различная сказания", "Релеф – неровность земли", "Скомпрометировать – значит обясняться в любви".

З Вільні я прывезла том дадаткаў да часопісу "Ніва" 1913 году выданыя. Неразборлівы экслібрис прыватнай бібліятэкі, побач – пячатка перасоўнага фонду Ленінградзкага Дому мастацтваў. У артыкуле "Дарагавізна жыцця" адзна-

чаецца, што драматург Астроўскі за свае цудоўныя творы атрымліваў па 25 рублёў за аркуш, а сучасны аўтар артыкула шараговы літаратурны работнік яшчэ будзе працаўца і за 40 рублёў за аркуш...

А сучасны беларускі літаратар ніяк я не могуць зымріцца з думкай, што кніга – тавар, а значыць, павінна падпрадкоўвацца законамі рынку. Пісьменнікі – ідэалісты...

Дадатак да "Нівы" я выкупіла за чатыры літы, што роўна аднаму даляру. Кнігі не на літоўскай мове ў краме стаялі асобна і цаніліся тан-

гаты. У сёлетні прыезд у Вільню прычынілася да сціплага тамка – кнігі па- ўсходній сферы, ты магутны чытат, але нікчэмны пакупнік. Твае патэнцыйныя суразмоўцы, закаваныя ў стракатыя вокладкі, яшчэ могуць прафіцыцца да цябе, адгароджаныя недаступнымі табе лічбамі.

У кнігарню ніколі не заходзіш як гаспадар. Калі ты працаўнік так званай духоўнай сферы, ты магутны чытат, але нікчэмны пакупнік. Твае патэнцыйныя суразмоўцы, закаваныя ў стракатыя вокладкі, яшчэ могуць прафіцыцца да цябе, адгароджаныя недаступнымі табе лічбамі.

У расеіскіх фантасташ братоў Стругацкіх ёсьць такія персанажы – мудрыя макрацы, якія рыхтуюць Алакаліпсы і пераўтварэнне съве- ту. Макрацы жывяцца чытаньнем.

Бяз кніг яны паміраюць ад голаду. Праўда, яны лысія, сълізкі і да таго ж імпатэнты.

Побач з кнігарні, што ля нашага дому, сціплага выгляду кабета спрабуе працаўца падымаць мене вялікую, у

цвёрдай бліскучай вокладцы расей- скамоўную дзіцячую кнігу. Аказваецца, кабета – аўтарка гэтай кнігі. Доўга рэкламуе свой тавар, збаўляе цану... Я не куплю. Мне страшна, нібыта перад крываым лістэркам.

Кнігарня

Віктар Шніп

Кнігарні ў маіх Пугачах няма і ніколі не было. У магазыне акрамя хлеба, кансерваў і гарэлкі заўсёды можна было купіць яшчэ сёе-тое, толькі на кнігу. А мне так хацелася кнігі! І хадзіў я ў наш магазын амаль кожны дзень. І ўлічадзіўся на паліцы за шырокім прылаўкам, і пытаваўшася ў працаўнікаў, ці ёсьць каскі. Цётка зьдзіўлена глядзела на мяне і адноймы сказала: "Каскую можна купіць у Ракаве, дзе матыцы працаюць..." Я не зразумеў працаўніцы, што захочаш". Так, як мне паразіў Пётр Бітэль, я не зрабіў.

І ўсё ж, дзякуючы аднаму з супрацоўнікаў раёнкі, я пазнаёміўся з загадчыцай кнігарні. Жанчына, да- ведаўшыся, што я пакупнік не звычайны, завяла мяне на склад: "Вы- бірай, што хочаш..." І з таго дня, прыходзічы ў валожынскую кнігарню, я адразу ішоў на склад.

У Менску ў "Цэнтральнай кнігарні" ў канцы 70-х і пачатку 80-х гадоў у беларускім аддзеле працаўала паэтка Святлана Карабкіна.

Калі яе вечна стаялі людзі. Часта спыняўся і я. Святлана, акрамя таго, што заўсёды пры сустрэчы

скардзілася на свае дрэннае здра- роўе і наўгэта жыцьцё, рассказала, што творыца ў культурніцкім ася- роддзізі.

Дый ёй усе працавалі. І часам калі Святлана зьбіралася цэлая кучка людзей. Адзін раз у

кучку трапіў і я. Стаяю, слухаю. Падыходзіць пакупнікі, пытаваўца, ці ёсьць тая ці іншая кніга. І раптам

чую: "У вас Разанава можна купіць?" — "Пакуль яшчэ не..." —

адказала Святлана. "А Карапткевіч працаўца?" — "Карапткевіч не пра-

даеца!" — адказаў адзін з нашых суразмоўцаў. І калі ўсе разышліся,

Карабкіна сказала: "Запомні гэты дзень, ты побач з Уладзімерам Ка- рапткевічам стаяў..."

Неяк прыходжу ў "Цэнтральну кнігарні", а на месцы Святланы Карабкінай стаіць незнаўмая дзяўчына. Нябрыдзкая і зусім маладзень- кая. І спадабалася яна мене. І стаіць я амаль кожны дзень хадзіць у кнігарню на кніжкі купіць, а толькі

каб паглядзець на працаўніцу. Гляджу на дзяўчыну, а пазнаёміца ніяк не адважуся. І хадзіў я ў кнігарню да таго часу, пакуль не сустрэўся там у беларускім аддзеле з Міколам Шэляговічам, які ўжо паспей пазнаёміца з працаўніцай. Па- мойму, сёння яна Міколава жонка.

Пасля заняткі ў Літінстытуце, атрымаўшы стыпэндью, адны ішлі ў магазыны па гарэлку, другія ў кнігарню "На Кузнецком мосту". На першым паверсе кнігі працаваліся для ўсіх. На другім жа, калі пады- мешся па вузенкай рылучай лесь- віці, можна, калі ў цябе ёсьць членскі білет Саюзу пісьменнікаў СССР, купіць тое, чаго нідзе за звычайную цану на купіш. Я "На Кузнецкім мост" хадзіў часта, і ціпэр у маіх хатніх бібліятэць ёсьць усё, што мне трэба для душы. Адзін раз пасля заняткі прышоў да мяне пісьменнік зь Менску і кажа:

"Цягнік у мяне няхутка. Давай звадзі мяне куды-небудзь..." І я паве- ўй "На Кузнецкім мост". Калі мы зайдлі ў кнігарню, пісьменнік сказаў: "Ты куды мяне прывёў? Гэта ж не рэстаран..."

У мэтрах ста ад маіх кватэраў – кнігарня. На пачатку дзвеяностых беларускіх кніжак было там вельмі шмат. Стаялі пойны зборы твораў Броўкі, Танка, Шамякіна, Макаёнка, Брыля... І тут раптам у магазынах, спачатку ў прамтаварных і пра- дуктовых, усё стала зыніца. Зай- шаў у кнігарню. А там, дзе пыліліся зборы твораў нашых клясікі, стаіць красоўкі коштам у сто даляраў і ляжаць чырвоныя жаночыя трусы. Пытаваўся: "А дзе кнігі?" — "Разаб- ралі, — адказала працаўніца тру- соў і ціха дабавіла: — Калі хочаце, магу нядорага працаўца Івана Наву- менку..."

З бацькамі прыехаў у Ракава. Мама пайшла ў царкву, бацька ў магазын па цыгарэты, а я з сястрой і братам у кнігарню...

НОВЫЯ ВЫДАНЬНІ, ДАСЛАНЫЯ Ў РЭДАКЦЫЮ

Э.Грахавец. **Вяртаныне:** Выbraneяя верши. – Менск: Лекцыя, 2000. – 108 с.

- Наклад 320 ас. ISBN 985-6305-31-4

Гэта пасьмёртная кніга лагойскага шафёра-пэзга, што выйшла пад рэдакцыйнай Нілі Глебевіча. Каб набыць, з'явітайцца ў менскую сядзібу ТБМ.

Гістарычны слоўнік беларускай мовы: Выпуск 19. Надавней – Небэзпачнасць / Складальнік Т. Блізнюк ды інш.; Пад рэдакцыйнай А. Булыкі. – Менск: Беларуская навука, 2000. – 396 с. – Наклад 500 ас. ISBN 985-08-0415-7

Друцак старжыты: Да 1000-годдзя ўзбікіненія гораду / Рэдакцыйная калегія: Г. Пашкоў (галоўны рэдактар) ды інш.; Мастак У. Жук. – Менск: Беларуская энцыклапедыя, 2000. – 128 с.: іл.

- Наклад 3000 ас. ISBN 985-11-0185-0

Сёлетнія друцак, цяпер вёсачка на Талачыншчыне, адзначае сваі тысячагоддзя. Да гэлага юбілея выдадзены шыкоўная кніга з усімі вядомымі звесткамі пра гэтае старжытына паселішча. Кніга скла- дзяеца з храналёгіі гісторыі Друцку, гістарычнага нарысу, артыкулу пра Друцак у систэме гарадоў Полацкага княства, адмысловага разьдзелу пра князёў Друцкіх з гакам год таму. Цяперашнія выданьні не значаць дапоўненіем да выйўленымі з гэты час новымі творамі, але выйшла на горшай палеры міненіям, накладам за падпідніка "Беларускую літаратуру XIX стагоддзя".

Я.Крук. Сымболіка беларускай народнай культуры. – Менск: Ураджай, 2000. – 350 с.: іл.

- Наклад 3000 ас. ISBN 985-04-0396-9

Дасыледнік беларускіх народных звычаяў Янка Крук дае чытану комплекснае ўяўленне пра адметнасць нашага традыцыйнага пайчона-захоўдзе Беларусі. Нарыс можна ў менскай сядзібе ТБМ.

Святліца: Літаратурны альманах. – Менск: СП "Мэдысон", 2000. – 160 с.

Баранавіцкія пазытіўныя празакі, задзіночны ўяўлены, выдалилі свой першы альманах, які мае дачы ўяўленне пра цяперашні стан літаратурнага працэсу на Баранавічыне. Сярод аўтараў многія пачыналі свой шлях у літаратурна на літаратурных балонах "Нашае Нівы" – у "Грамадзе", "Эліконе" і "Варштатах".

М.Бусел. Чаго чакаць беларусам ад *Racei?* – Светлагорск, 2000. – 28 с.

- Наклад 299 ас.

Аўтар дае простыя адказы на пытанні: ці адна ў нас з расейскамі краю, дзе падзеяліся сорак мільёнаў беларусаў, што адказаўца на звязы кшталту "Хай працаўца Беларусь, абы не было вайны", разглядаеца паходжанье расей- скіх пачыналі свой шлях у літаратурна на л

Вячаслаў Адамчык:

“Для сяброў — цыгару, для сябе — кніжку”

Пра кніжкі і пра кнігарні свайгожай ў рэдакцыі “НН” распавядае пісьменнік, аўтар тэатралёгіі “Чужая бацькаўшчына” Вячеслав Адамчык.

— У мае падлеткавыя гады кнігарнія ня вельмі было — ішла вайна. У тых часы газета, часопіс, кнігарня — зьява выпадковая, бо вакол пажары, съмерцы... Я нарадзіўся ў даволі беднай сям'і, хаты, калі бацька адзіняліўся ад дзеда, у нас не было. Мы жылі ў каморы, яку бацька адгарарадзіў ад падпаветкі, дзе захоўваліся розныя вазы, сані, плуті, бароны.

У 1939-м годзе, з прыходам бальшавікоў, калі пачаўся масавы вызваленіё ўніверсітэтскіх людзей, я здабыў першую кніжку. Прышёс яе ад стрычных братоў, сям'я якіх была выслана ў Казахстан. Мой бацька кажа: “Хадзі ў іх хату, можа яшчэ там што знайдзеш”. Сам, мабыць, баяўся ісці. А я пайшоў. Хата пустая, вусцішная, паўсюль салома ляжыць, страшна, карацей. І я ўбачыў кніжку, яна тырчала ў вакне, закрывала дзірку ў пабітай шыбе. Гэта быў польскі лемантар. Я яго з раздасцю прынёс дадому, а бацька кажа: “Ну вось, зіньшоў сабе цацку”. Бацькі мae былі непісьменныя. Аднак гэтая мая адзінай кніжкай загадзела, калі вёску спалілі немцы. Другую кніжку мне падарыла няродная баба — падручнік па гісторыі. Ён у мяне не пабыў і два месяцы, як у нашай мясцовасці зіньвіліся нагаднаныя немцамі казацкія сотні атамана Паўлава. Адзін з казакаў, агледзеўшы гэтую маю адзінай кніжку, забраў яе пачытаць. Так яна і зінькля. Трэцій, які ні дзіўна, быў кніжка пра Катын. Мне прынёс яе адзін пастушок. Кніжка была выдадзена Чырвоным Крыжам з прапагандысткай мэтай, можа нават з удзелам саміх немцаў, бо якраз тады пад Смаленскам, каля Катыні немцы раскапалі трупы расстрэляных польскіх афіцэраў, сярод якіх аказаліся і беларусы. Гэта было вялікае іллюстраваное выданье з фотаздымкамі часопіснага формату.

Аднойчы ішоў я па мястечку, — я тады ўжо вучыўся ў акупацыйнай школе (навучанне ішло па-беларуску, хоць настаўнікі ў нас былі яшчэ польскія) — і вечер падкацоў мne пад ногі з чорнага нейкага рынку чырвоны, якія тады хадзілі пурч з немецкім акупацыйным маркамі. Іх было 100. Для сваіх сяброў я набыў вялікую немецкую цыгару, а для сябе — кніжку. Так адбылася

1947 год прынёс новыя кнігі, бо па-

мей бы чакаць звычайны для інтэлігента-ліцьвіна шлях: таварыства філяматоў, акцыя 1823 г., уздел у лістападаўскім паўстанні 1830 г. Але гэтага не адбылося. Маладога чалавека прыкмету Міхал Клеафас Агінскі і запрасіў яго стаць сваім сакратаром. Ходзька старанна перапісаў дзённікі, збіраў нотныя сышткі і малюнкі вялікага ліцьвіна. У 1823 г. Ходзька і Агінскі пакінулі Літву і выехалі на эміграцыю. Дзякуючы Леонарду Ходзьку быў выдадзены мэмуары Агінскага, творы Міцкевіча. Ходзька напісаў біографію Тадэвуша Касцюшкі і “Папулярную гісторию Польшчы”. Ён быў аўтарам кніг па гісторіі, геаграфіі, культуры былой Рэчы Паспалітай, сабраў 125 тамоў дакументаў па гісторыі Польшчы, Літвы, Украіны, Беларусі. Памёр у 1871 г.

17 лістапада 1875 г. у Нью-Ёрку Алену Блавацкую заснавала “Тэософіческое общество”. А.Блавацкая падарожнічала па Паўночнай Афрыцы, Малай Азіі, Амэрыцы, Эўропе. У 1873 г. яна прыехала ў ЗША, дзе і заснавала таварыства, якое вельмі хутка перанесла саю дзеянісць у Індію. Вучэніне Алены

17 лістапада 1800 г. у вёсцы Аборак на Маладачаншчыне нарадзіўся Леанард Ходзька, выдавец, публіцыст, бібліограф. У 1816-1817 гг. ён вучыўся ў Віленскім університетце. Навука ў віленскай альманаху зблізіла маладога чалавека з Адамам Міцкевічам, Тамашом Занам, Янам Чачотам. Ходзька ўступіў у таварыства філярэтай. Далей яго

мая першая сустрэча з кнігарняй. Я купіў зборнік сцэнічных твораў, дзе быў зъмешчаны і Аляхновіч, і Чарот, і Купала, і шмат хто ішчэ. Таксама набыў кніжку-каляндар на 44-ы год. Вось такой была мая першая сустрэча з кнігарняй. Мне ішоў дзеянісці год.

Наступнай мae кніжкай быў падручнік па беларускай літаратуре, які мне выдалі ў школе. На яго старонках я шчасліва натрапіў на два вершы, якія, можна сказаць, вызнанычылі мой далейшы лёс. Там быў верш Алеся Гаруна “Ты, мой брат, каго саўць беларусам...” і “Пагоня” Максіма Багдановіча з нотамі. Гэты падручнік быў выдадзены ў Менску ў часе акупацыі. Вершы кранулі маю чуйную душу, у першую частку сваёй мілагучай вельчи. Такі харал, такая музыка вершаванага радка ў Багдановіча. Я імі мошна захапіўся, вывучыў на памяць, чытаў усlyх, цытаваў. Мае аднагодкі на мяне зь дзівам пазіралі. Яны ў той час шукалі які недапалак ад нямецкай цыгарэты. Я быў адзінокі ў сваіх памненнях.

Пасылья вайны зіньвіліся “культмаг”, але ў мяне — падлетка — грошай, вядома, не было. Аднак магнэс цягнуў мяне да кніжак. Помні, убачыўшы культмагу, побач са сцьлкі, пльтилкі для патэфона, далёка, на самай высокай паліцы, стаяла кнішка. Ледзьве ўпраслі прадаўшы цягну ў паказаць. Гэта аказаўся зборнік вершаў Максіма Танка “Праз вонгены небасхіл”. Яна сказала: “Ніхто не купіў, і ты ня купішь”. Але дзякую Богу, што хоць злытавалася, дала пагартца.

Мой сусед-сірата набыў выдадзены ў 1945 годзе тамок выбранных твораў Янкі Купала. А хату аблекіў газетамі, а ў мяне ў той час нават газэт ня было, дык я прыходзіў да яго і чытаў тых газеты. Вось на чым я вучуўся. І гартаў гэты зборнік — ён заўсёды ляжаў на стале, нібы біблія. Аднойчы сусед-сірата паглядзеў на мяне і кажа: “Бачу, ты так захапіўся вершамі, я табе яго падару. Але перад гэтым хачу сказаць, што адзін столькі вершаў, пэўна, не складзеш. Трохі ён ад сябе ўзяў, трохі ад іншых, вось і выўшила такая кнішка. Бяры яе сабе”. Так у мяне зіньвіліся ўласны Купала. Пасылья вайны ў кнігарнях, канечно, таксама зіньвіліся чиста савецкія кніжкі з пропагандысткімі называмі, як, напрыклад, зборнік вершаў Кулішова — “Камуністы”. Гэта мяне крыху адчужала.

1947 год прынёс новыя кнігі, бо па-

што зрабіла мяне нацыянальна съядомым, гадоў у пятніцаццаць, — выдадзены ў Вільні кніжкі Адама Станкевіча “Хрысьціянства і беларускі народ”, Антона Навіны “Адбітае жыццё”, дзе ўжо прасочвалася беларуская ідэя. І я, невысокі разумам падлетак, нават асьмеліўся спрачацца з Адамам Станкевічам, як траба ісці па шляху да саваўызначення, да нашай дзяржаўнасці. Рабіў запісы, што той шлях, якія прапануе Адам Станкевіч, на гэты час нам не падыходзіць. Ня толькі касцёл ці царква павінны заклікаць да гэтага, але і мы самі павінны весці змаганье за родную зямлю, за стражаную хату...

Самаадукацыя дапамагала больш, бо школа нічога не давала. Школа была чыста савецкай. Настаўнікі — наежджыя, з Уралу, бо беларускіх арыштавалі адразу пасля вайны. 60-я—70-я гады быў іншым часам, і я быў іншы чалавек. Я ўжо меў магчымасць, між іншым, сабраць немалую бібліятэку, якую цяпер ужо растроў з-за ўсіх гэтых пераездзаў з кватэр на кватэр. У асноўным збіраў кніжкі па падпісных выданнях, выпісав польскія газеты, часопісы па мастацтве для сына Валодзі — і баўгарскія, і вугорскія, і польскія, і маскоўскія, і вінскія. Шмат кніг я выпісаў, шмат пасылья аддаў сынам, у мяне засталася недзе трэцяя частка. Тады беларускіх кніжак выдавалася больш, чым цяпер, і нашам яшчэ больш. Можна гаварыць пра якасць, узровень літаратуры, тэндэнцыі падбор, але гэта ўжо іншыя гутарка. І наклад, і колькасць быў у некалькі разоў большыя, шмат выдавалася збораў твораў. Пасылья кніжак стала меней, як пачалі зыніць беларускія школы і пачалася палітыка, якую праводзіў сёняшні чамусыць ўсіх. Машэраў, якія ня толькі нашу мову, але і нашае Палесьсе губіў бражненскай мэлітрацый.

Гэта палітыка працягваетца і цяпер. Хоць запрашэнні на выбары тады дасылалі напісаныя па-беларускай.

Беларускія выдавецтвы зараз заўаленія, не таму, што многія выдадзеныя кнігі, а тому, што рукаўкі пляжаць нявыдадзеныя. Беларускія кніжкі пайшла на кірмаш, бо да кірмашу яна стала не дарастаць, яна пайшла ў нетры. А калі цяжкія справы з нашай кніжкай — то цяжкія справы з нашай культурай, з нашым прыгожым пісьменствам, з нашай адукцыяй, з нашым духоўным разыўцем. Праўда, салідныя, прыгожы аформлены фальяент тэкстаў Адама Глебуса ўсё ж трапіў на міжнародны кніжны кірмаш. Дзяржава зараз найперш дбае пра сілавую структуру. Мастацтва, тэатар, кіно, бібліятэкі — усё ў заняпадзе, бо няма грошей — няма ў цікавасці. Калі раней у выдавецтве “Мастацкая літаратура” працавала 100 чалавек, то зараз — 15—20. Адпаведна яны выдаюць у 10 разоў менш кніжак.

Тое, што беларуская мова не падтыміваецца, я бачу ў штодзённым жыцці, нават па транспрантах, якія вісяць над праспектам Скарны. Нават сэсія парлямента не вядзецаца па-беларуску. Выбачайце, а дзе яны засядают? У якой краіне, у якой дзяржаве жывуць? Выбраныя настаўнікі народу далёкі ад народу. Аднак я спадзілся, веру, што мы выжывем. Я заўсёды думаў, што калі Україна будзе мець незалежнасць, то чарга прыйдзе й да Беларусі. Бы ўжо ўсе наўкола нас зразумелі, што ім лепш жыць самастойна. Надыдзе і наш час. Веру.

Запісаў Андруш Белавокі

НАША НІВА гэта та твары душы

Увага:

дэкада ільготнай падпіскі

Шаноўныя чытачы! РА “Белпошта” разам з рэдакцыямі беларускіх выданьняў падвойжылі акцыю “Дэкада ільготнай падпіскі”. Пакуль няма новага падпіснога каталогу, вы можаце падпісацца на “Нашу Ніву” на 1-е паўгодзідзе 2001 г. па падпісных коштах бягучага кварталу 2000 г. Пазыней падпіска на 2001 г. будзе даражжайша ў 1,7 раза.

“Наша Ніва” — гэта 12 старонак інфармацыі і камэнтароў пра падзеі ў Беларусі і сьвеце штотыдні, беларускі погляд на ўсё, паўнакроўная беларуская культура, не зынявочаная саветчынай, жывы голас незалежнага беларускага грамадзтва. Дык падпісвайцеся, калі ласка! Падпіскы індэкс 63125. Падпіску на “НН” прымаюць на любой пошце, у любым шапіку “Белсаюздруку”.

Падпіска на шэсць месяцу каштует 4032 рублі.

Пасьпяшайцесь на пошту, каб ашчадзіць гроши!

Падпішы добрых людзей!

Дзякуючы нашаніўскай акцыі салідарнасці “Падпішы сябра” 27 нашых чытачоў, што ня мелі сродкаў, каб падпісацца на газету, атрымалі падпіску на “НН” на першое паўгодзідзе 2001 году.

Усе, хто хацеў бы дапамагчы добрым людзям падпіску, паведамце ў рэдакцыю. Дэкада ільготнай падпіскі дзеяе магчымасць зрабіць гэта па выгаднейшай цене.

Наш тэлефон (017) 213-32-32, электронны адрес niva@user.unibel.by.

АКУЛА

* * *

Я зганьбованую съятыню
як мог, што сілау, аднаўляю.
На помач кляікай на чужыне,
шляхі і вехі ўстанаўлую.

І благаслаўлены ўсявышні
нас верай, сілай надзялі, -
народ наш на зямлі ня лішні,
ён будзе жыць, як хвалі прылы!

Кастусь Акула
1981 г.

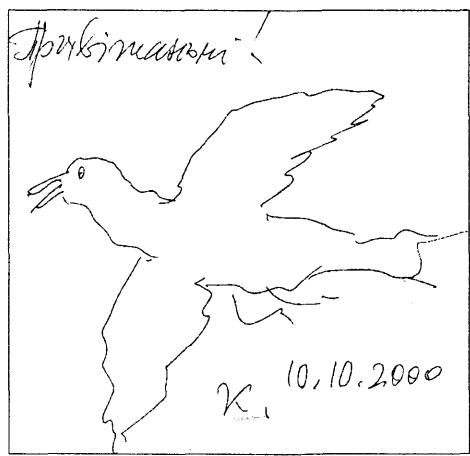
Птушатнік з Вераци

Працяг са старонкі 1.

Убаччаны магутнную постасць
Акулы, старыя бармэны з пабаў у
лёнданскім раёне Фінчлі прыгадава-
юць беларускія слова і нават цэлую
наску песьню – “Ад панядзелка да
панядзелка.”

Замшэлья барытоны й тэнары
колішняга Чырванасцяжнага ан-
самблю песьні й танцу Савецкай
Арміі часам бачаць у жудлівых снах,
як на цырымоніі пачатку іхніх гаст-
роліў у Канадзе нейкі містэр шырока
і зычліва ўсіміхнуўся ім і па-рас-
сеску, з мяккім знаёмым акцэнтам
пачаць прамаўляць: “Мы сердечно
прыветствуем вас на свободной ка-
надской земле и ненавидим антина-
родны кремлевскій режим точно
так же, как и вы его ненавидите”.

Добра памятаў К.Акулу былы на-
меснік старшыні Савету Міністраў
Савецкага Саюзу тав. Палянскі, які,
аглядаючы ганаравую варту ў
“день СССР” на выставе ЭКСПО-

нуўшы па сабе неардынарныя ўра-
жаныні ў грамадзянай сувэрэннае
Беларусі самага рознага статусу й
роду занятыка – ад аднавяскоўца і
дългетчаркі з аўтастанцыі ў Плещ-
чаніцах, што ледзь не перажыла
інсульту, упершыню ўбаччаны пе-

ся Акулы надрукавалі, ба-
дай, усе беларускія часопісы, а ў 1994-м у “Мастац-
кай літаратуры” быў пера-
выдадзены раман “Змагар-
ныя дарогі”.

Ужо дзымуў новы вецер.
Раман быў падпісаны ў
друк на траці дзень пасля
перамогі Лукашэнкі на прэ-
зыдэнцкіх выбарах. Відаць,
з гэтага прычыны наклад,
параўнайча з колькасцю
заявак, разка зменышылі да
6 тысячай. Але Аляксандар Рыгоравіч рэайліта-
ваўся, беспасярэдна пры-
чыніўшыся да рэкламы
“Змагарных дарогаў”. У
часе тэлесустрэчы з новым началь-
нікам краіны малады аматар палі-
тычных даносаў буйнымі плянамі
прадамністраўваў з экрану “некор-
шую” книгу ўзгарным пералёце
сталёвага колеру, заклікаючы ра-
збрацца, куды ідуць народныя гро-

старшынём. Ад пачатку 1948 году да
1954 г. рэдагаваў месячную газету
“Беларускі Эмігрант” (поўную яе
копію на істужцы пераслаў я сп-ру
Лявону Пранчаку).

У 1950 годзе ажаніўся зь беларус-
кай, Надзіяй Вернай. Чацвёрта дзя-
цей (сын памёр у 1972 г. у веку 20
гадоў ад цукрэці), сын Юрка скон-
чыў Таронці юніверсітэт (сацыял-
гію), цяпер жыве ў Манрэалі. Дача
й сын у Таронце.

Я працаўваў на індустрыі, найперш
у Масы Фэртусон на працягу 18 гадоў,
а пасля ў дэзвёх іншых кампа-
ніях. Ад 1-га студзеня 1990 году
адыйшоў на пенсію.

Цэлы час браў актыўны ўдзел у
беларускай грамадзкой працы, шмат
часу пасвячала журналістыцы і ан-
тыкамуністычным акцыям як на
беларускім, так і на міжнародным
франтох. Творчая праца на
літаратурнай ніве давала добрую
падтрымку ў налягкім эміграцыйным
быце.

Творы: “Змагарныя дарогі”, ра-
ман (1962).

“Гараватка”, трэйлёр: “Дзяя-
лавая птушка” (1965), “Закрываўле-
нае сонца” (1974), “Беларусы, вас
чакае зямля” (1981).

“Усякая ўсячына”, проза, паэзія,
п'еса (1984).

“За волю”, роман (1991).

“Tomorrow is Yesterday”, роман
(1968).

На працягу некаторага часу пісаў
у расейскамоўны часопіс (быў слы-
рам радкалеji) “Современник” у
Таронце, таксама пісаў у парыскі
часопіс “Континент”.

У 1951 г. бацьку замардавалі ў
канцлагеры, дзе сышыці калі Барысава.
Дэталі мне невядомыя.

Цяпер рэдагую часопіс вэтэранаў
“Звязкі”.

Р.С. Некаторы час карыстаўся, у
журналістыцы пераважна, псеўдані-
мамі Міхась Козыр.

Р.С. Хачу вытлумачыць сказ з

шы Начальнік паблажліва паабяцаў.

У выніку “Змагарныя дарогі”,
асабліва ў Менску, быў імгненна
раскуплены. Колькі месяцаў книга
займала высокі пазыцыі ў сьпісе
беларускіх бестсэлеруў, а адтоль
пазыней перавандравала ў пералік
100 беларускіх кніг XX стагодзьдзя
(значыць, некалі авалязкова будзе
зноў перавыдадзеная).

Уесь гэты час доўжылася выянь-
ненне, куды ж пайшли народныя
гроши. Кропку паставіў Беларускі
ПЭН-Цэнтар, прысудзіўши Кастусю
Акулу літаратурную прэмію імя
Францішка Багушэвіча.

Развагі пра творчасць Кастуся
Акулы, яе канцэкт, традыцый-
насць і наватарства пакідаю літа-
ратуразнаўцам (Пагатоў, свае ды-
летанскія ўражаныні я калісці ўжо
выказаў у прадмове да “Змагарных
дарогаў”.) Зазначу адно, што бяз
гэтага раману, напісанага на да-
лекім беразе Антарыё, беларуская
ваенная проза засталася б трохі
кульгавай.

Мо ўшчэдзеніе слоў пра тое, што
літаратуразнаўцам, магчыма, невядо-
мым.

Кастусь Акула называе сябе пту-
шатнікам, то бок непрафэсійным
арнітолагам. Ён можа зь неўдаванаю
скрухаю напісаць, што ў Таронце
памерлі ад марозу верабі. Бываючы
у Беларусі, ён захоплена глядзіць на
кожную сароку, бо ў Канадзе гэтыя
птушкі не вядуцца ўспрымаючы
як экзоты кшталту якога-небудзь
какаду.

А птушка, якую вы бачыце, —
самы сьвежы ліст ад Акулы ў Бела-
русь.

Беларускі пісьменнік, які ў 75
гадоў малое птушак, мусіць жыць
доўга.

стары фэльетон

СХОДЗІНЫ*

Сядня ў Нью Ёрку адбыліся сход-
зіны чала Усекрэвіцкага Руху й
Ордэну Двупагоні. Ладная лічба з
гэнкіх прысутных толькі надовечы
зрабіла ўлазіны ў Гаспадарствы
Злучаны Амэрыканскія.

Усі сябры ў госьці сходзіліся па-
важліва даўніна, якіх заслужылі
поблізу дохтарчынага крэсла, зъ-
якога насыкі дахтар, прахвэсар,
інжынер Іванка Склот маў прагла-
сівіч водчы.

Спачатка прыходзілі малажля-
вавыя сябры ў сябрых, за імі-ж пры-
бывалі ў старэйшыя. Напокуці на
услоне разъмісціўся ведамы муд-
рыц Гапон Казановічык. Побач
расцесяліся: дзеўка Хвядосі ў салеп-
ці, вучыцеляні плямінік Піліпя-
ні Панасок. Гэтака-ж пера-
іхнія плечы відаць было бы кура-
водку Гапулку і ейна рабе. За ёю
было відаць яшчэ колкадзесят
лодзей. Між імі выдзяляліся хараш-
лявія Лявон, Сіліон, Гапон, Сап-
люн і Харытон — людзі разумныя
і сярод крэвіцкага руху слáйныя, што
не абы якія мазкі малі. Усюда чут-
ная была мова крэвічанская — скá-
рынінская. У дэзвярох насыкі пал-
іца пераверывала прашпарты, каб
усыцерагчыся варагоў. Усяго ў салі
сходзіна зыbralася дабрусецкіх
да асмідзесят чатырох сябраў.

Па несыкім часе запанавала ціша.
У салі паважліва зрабіў уходзіны ў
суправодзе чэлядзі быўшы вайводаў
сябра, гарапяка крэвіцкага руху,
магістар Ордэну Двупагоні, ведамы
мудрыц і філялёт мовы крэвіцкага
паўшэхнае, слáйная думніца — ацец
і вучыцеля руху паспалітага, усекрэ-
віцкага — прахвэсар, дахтар, інжы-
нер, акладмі Іванка Склот.

Гэтака-ж усе ўсталі ў адале па-
чаліся нямоўкныя волескі й выгукі:
“Віват, вашэць! Ваеські дух із намі!
Дапаможам вашэці ўздолец чужні-
коў і варагоў!”

Ягонае-ж шаноўства, узважліва
кінучыны думніцай ва ўсе стараны,
падышоў да ордэнскага крэсла.
Хусціні выцер чалі ў ачкі, каўт-
ніні ўадзіцай із шкляной пасудзіны й
распачаў гаворку. Гаварыў ён на
тэму: “Вузль ўніфікаваны ўсіх
злучаных насыкі задачы сядня ў
Задзіночаных Гаспадарствах Амэ-
рыканскіх”.

Гэнкі водчыт цягнуўся доўга, але
ты прысутныя ё людзьмі церпялі-
вымі ў кемкімі, дык просьле водчы-
ту разъвярнулася вялікая дыскусія.
Разыбаліся ноўшыя хормы барады-
кі з чужнікамі ўдома і ўсюдах.

Просьле ўсіе дыскусія было спа-
ладжана йгрышча крэвіцкага. На
гэнае йгрышча дайшлі ўпіцэ йгрыцы
із снасцяямі: з дудой, бубнам, літаў-
рой і цымбаламі ды йскрыпкай. На
сталох было падрыхтавана еміна й
пітво. Падсілкаваўшыся ў вышпішы
ладне, усі кінуліся ў скокі пад зыч-
ную музыку ігрыцоў. Дзекаторыя
іралі звесялосці й радошчай.

Наскі дахтар быў і не абы які
гук. Узяўшыся пад бацькі, ён пры-
ступніў нагою ў пазаліхвацку заці-
ніў песьню: “Зажурылася пападз-
дзяя што поп з барадою”.

Ігрышча скончылася просьле пер-
шых пяцухоў. Наканцы ўсім была
прагаломшана ведамка, што ў дру-
гую нядзяю адбудзе ўсекрэвіцкі
выбег паза Нью Ёрк.

Подля ведамак, зібраных Цэцы-
ліяй і Даміцэлай і апрацаўніх Янук-
ком і Прануком

* Гэтака-ж усе ўсталі ў адале па-
чаліся нямоўкныя волескі й выгукі:
“Віват, вашэць! Ваеські дух із намі!
Дапаможам вашэці ўздолец чужні-
коў і варагоў!”

Кастусь Акула. Усякая ўсячына:
Проза, паэзія, п'еса. — Выданне
“Пагоні”, Таронта, 1984. ISBN 0-
9690896-6-2
[Артаграфія арыгіналу]

ВОДГУКІ

**ЯК СЬВЯТУЮ ГАРУ АД
КАМУНІСТАЎ ПЕРАХАВАЛІ**

Слынны сучасны беларускі вандраўнік і бард Зыміцер Бартосік вельмі шкадуе, што ў Беларусі ёсьць гары Дзяржынскія і няма гары Святой (гл. "НН" № 44, "Алтэка на Францішканскай").

Гэта не зусім так. Нават у самыя злыя камунічныя часы ў Беларусі былі і гары Дзяржынскія, і гары Святая. І гары Святая — вышэйшая. Гара Святая — найвышэйшая кропка Беларусі, знаходіцца на поўнач ад вёскі Скірмунтова (на мапах "Скірмунтова"), людзі ж кажуць "Скірмунтова". З краю вёскі ёсьць лесапілкі. І камунікі, напэўна, з найлепшых сваіх камунічных меркаванняў, зрабілі знак гары Дзяржынскай і паставілі яго не на найвышэйшую кропку Беларусі, а ў дзвары тае лесапілкі, недалёк ад шляху на Іванец. А калі праісці гасцінцам на вёску Глушынцы, то праз некалькі сценъ мятраў стаіць трэнагуляційны знак — гэта ў ёсьць найвышэйшая кропка Беларусі: гары Святая. Такім чынам, камунікі ішлі ў двор лесапілкі да гары Дзяржынскай, а спараднія беларусы — да гары Святой. Але, добра ведаючы хітрых месціцай, можна задумца: "А можа, нейкі разумны беларус зрабіў гэта наўмысна, каб захаваць для Беларусі гары Святую?"

Увогуле эттыя мясціны вельмі прыгожыя. Вядомы беларускі турыст і дзіячычы пэдагог Мікалай Мурашак распрацаваў надт і цікавы турыскі маршрут з Койданава да Аксакаўшчыны праз гару Святую і вытокі Іслачы. Маршрут прыгожы і цікавы, лёгка праходзіцца нават дзеткамі, якім менш за 10 гадоў, нават на восьенскіх ваканіях. Трэба толькі дамоўніца з школамі ў Вялікіх Навасёлках і Скірмунтаве пра начлег. Раней гэты маршрут хадзілі кожны ліндашы.

Алесь Бадун, Менск

Хачу працягнуць распачатую некалі ў "НН" размову пра графіці.

Старажытны Пінск расцільваючы рэгулярна і цікава. Напярэдадні выбараў горад ізноў расціпісаў — надпісай было шмат, і былі яны пацюль. Шмат як ніколі. Шкада хіба, што "бягучы момант" патрабаваў ад аўтараў адпаведнай тэматыкі, дзе цяжка быць аргыгінальным: "Выбары — падман", "15 кастрычніка" — гэта фарс" і г.д.

Трохі раней, у гадавіну ўступлення Рыгоравіча на пасаду, пінчукі аргыгінальничай: "У Луці гаворкі, што ў дурня ма-хоркі", "Водка дорожает — Лука процветает", "Лукец-амбец" — красаваліся надпісы на плаатах і сценах уздоўж Першамайской.

А год таму, напярэдадні чарговай гадавіны кастрычніцкага перавароту, сярод іншых выдзяляліся два надпісы ў цэнтры гораду на вуліцах Леніна: "З Кастрочнікам!", "7 ноября — поцелуй упры".

Ня выключана, што ў хуткім часе, нагледзеўшыся на графіці, пінчукі будуть вітаць тых, хто дагэтуль сцяўкі 7 лістапада, словамі "З Кастрочнікам, упры!".

Аляксей Дзікаўскі, Пінск

ДУМКІ НАД "НІВАЙ"

Атрымала 200-ы, з 23 кастрычніка, 2000, нумар "Нашай Ніве". Чытаю "Пачэрка па расейскай" — інтарв'ю з карэспандэнтам Ю. Свірком, які 15 кастрычніка на выбарчым участку браў інтарв'ю ў Лукашэнкі па-расейску.

На пытанье "НН", чаму не па-беларуску, карэспандэнт даваў дубўгі, непэраконваючы выяснясці. І на кожніх звягонах чатырох аргументаў у думках яму адказвала: "Усё роўна, тым болей траўбы гаварыць па-беларуску".

Чаму? Рэч простая. Калі мы не будзем шанаваць сябе, usage сваё, сваю мову, дык хто тады нас ды нашу беларускую мову будзе шанаваць? Ніхто на съвєце!

Калі ж карэспандэнт у сваіх выяснясці-апрауданнях дайшоў да пункту пятага і сказаў, што ягонам "родная мова расейская", хоць мовай ягоных продкаў была беларуская, і што эта гэта, як і ў Лукашэнкі, зъмяніць нельга, дык сказала яму: "Чалавечка, чаму ж ты гэтага адразу не сказаў?" Праўда, чытат і так здагадваўся, што звягана шмат, як немец кажа, "эрзак". (У часе вайны ў Нямеччыне не было спараднай кавы, а быў "эрзак" — не палавацтасная замена кавы.)

* * *

А Ніне Мацяш Бог адказвае, так вуць хрысціянская рэлігія — Ісус Хрыстос: "Даў я табе, Ніна Мацяш, жыцьцё, вялікі дар-здолнасць і заданне-місію праз усё жыцьцё быць съветчам для Твойго народу, навучаць яго, як ачысціць і самай ачышчачаць "съметнік", на якім ты апнулася, я, з "пісні" зрабіць людзкое жыцьло. Я "пасадзіў", як Ты кажаш, ізраільскі народ на пустыню і ён з пустыні зрабіў квітнеючыя сады...".

Гэта ня я, а Бог так кажа. Я скажу другое, што мы грашым перад Богам, абражаем Яго, калі ганьбему ЯГОНЫ НАМ ДАРАМ — нашую беларускую мову, калі мы выраляемся яе. (Эта пэўне ж кажу не да спадарыні Ніны Мацяш.)

* * *

У 41-м нумары "НН", на бачынне МОВА-2000, гаворка пра прозывішчы. У нас на Пружане да 1942 году, пакуль я была ў Беларусі, суседак-жанчын называлі па прозвішчы Жыкоўшыха, Дудзейчыха, Капаровічы, Канцівічы, але і па імі мужа Вінцулевая (жонка Вінцэнта, Вінцука, Вінцуля), Фальчучыха — вышла замуж за Фліксса-Фальчучу, Сымоніча. У Пружанах была беларуская дзяячка Кацярына Стабунік, якую абсалютна ўсе называлі Стабуніх.

На першай, якую мне давялося наведаць, лекцыі беларусаведы др. Янка Станкевіч гаварыў якраз пра беларускія прозвішчы, што беларускія хормы прозвішчай для замужніх жанчын канчаюцца на -чыха, дзячыноўка ж — на -чанка. І так жонка Жукоўскага — Жукоўшыха, іхная дачка — Жукоўшчанка, Трафімчук — Трафімчанка, Канцівічы — Канцівічанка. Я, слухаючы др. Станкевічу, цешылася, што ў нас якраз гавораць правільна, і таму гэтую лекцию добра запамятала.

* * *

Наватворы могуць тварыць пазты — ад калькі беларускамоўнія носьбіты мовы, звялікім вычынцем прыгастаў їх духу мовы, калі ім утворчасці само напрощавацца прыгожае слоўца ў беларускім духу. Прыйклад з Танка — "кагарка" — песьня-крык птушак-чак "ка-га! ка-га!" так прыветліва ўзьдзенічай на душу пазты, што ён адгукнуўся птушы "кагарка! кагарка!"

**Раіса Жук-Грышкевіч,
Таронта**

**ПРАСПЭКТЫ БАГУШЭВІЧА
І ЕРМАЛОВІЧА**

Дазвольце мне зрабіць прапанову наконт увекавечнення імя Францішка Багушэвіча. Лічу, што вуліцы для такай постаці як ён, хоць бы і ў цэнтры, будзе замала.

Бо Цэнтар — гэта Гісторыя, традыцыя, у яго свае спрадвечныя назовы, якія трэба вяртаць. Я прапаную перайменаваць вуліцы Магілёўскую, Аранскую ды Парызанскі праспект у праспект Францішка Багушэвіча.

Таксама падтрымлюю ідэю перайменавання вуліцы Свярдлова і Маякоўскага да Камвольнага камбінату ў праспект Міколы Ермаловіча. А за камбінатам — у Ігуменскі тракт.

Гайшун, Менск

ЛІСТЫ Ў РЭДАКЦЫЮ**ГЛЫБОКАЕ — "ЗАЛАТОЕ
ДНО" І "ПАРАХАВАЯ БОЧКА"**

Пару тыдняў таму нечакана зачынілі глыбоцкі Малы рынак, які ў народзе завецца папросту "Хірушка". Бульдозэр пры расшырэнні гандлёвай пляцоўкі агапіў у пласці зямлі цэлы арсэнал. Сапёры (маёр і сэржант), што прыхеялі з Межыцы з-пад Лепелю, знайшлі 308 міну на калібр 50 мм да батальённага мінамёту. Дзівye міны былі чамусць са весякі, астатнія — німецкія. Міны вывяльвалі за горад і ў раёне Белага возера ўзрывалі партыямі па 50—100 штук. Начное рэха даносілася і да Глыбокага, адбівачы ў шыбах дамоў.

На гэтае размінаванье сабралася паглядзіць колькі развязавак, якія назіралі зводдаль, бо бліжэй не пускалі міліцыяны. Адзін знаўца мясцовых плётак, што стаяў побач са мной, прыгадаў: "Пару дзесяцігроўдзяў таму, якія прыбылі з Саюзу, праводзілі тут суботнік. Ахвотных прыбіраць съмецце і капаць зямлю рыйдлёўкай задарма было мала. Між тым, адзін з землякопаў, родам з суседніх вёскі Прыверна, знайшоў раптант пушку з залатым манэтамі. Съведкаў было зашмат, каб гэты скарб прыхаваць. Здалі дзяржаве. Шчасливец купіў "Хыгулі". На наступны суботнік сабралася ледзь не палова Глыбокага..."

Зрэшты, глыбоцкі скарбы ўсім наас-комілі, нават Алег Трусаў у "НН" выказаў занепакоенасць лёсам скарбу з 630 залатым манэтам, якія вывяльвалі ў Москву. Між тым глыбоцкае золата вывозілі і немцы ў германскую крэдытную касу ў Рызе падчас апошній вайны. Дзінага нічога: да 1941 году калі 80% жы-харства гораду складалі жыды, якія называлі Глыбокае "маленькім Данцыгам". Блізу 10 тысячай з іх загінула ў гета, але перад гэтым шмат чаго было прыхавана на зямлі.

**Уладзімер Скрабатун,
Глыбокае**

У НАС У БНФ

У ліпені баранавіцкая суполка БНФ "Адраджэнне" з'явірнулася ў гаврыкансікім транспарце. Яно не было нечаканым, новым, бо такое здараеща ледзь ня кожны дзень і звялі. Дзядзька, гадоў за 50, відаць, хворы на галаву, вельмі непрыстойна абразаў дзяячыну. Мне ж траба было выходитці, і я выйшаў... Я здрадзіў ей, я здрадзіў ідзі са мною сабе. І з кожным такое бывае, і мы баймамі, пазыбгаем канфлікту, тлумачы гэта тым, што некуды съпляшаемся, тлумачы сваёй сціпласцю, боязьлю альбо абыякавасцю.

І на маюць рацыі ты, які кажа: "Гэта чужкія праблемы, мянэ яны не датычачыца. Чаго я буду каго абараніць?". А я кажу вам, што хопіць апускаць вочы, хопіць чакаць нейкіх ворагаў, калі гэтыя пачвары ўху ўзімку з такім сапнам патрабаваннем. Уладзімер спачатку сапраўды пачалі аднаўляць прыпынак, нагналі тхнікі. Аднак праз колькі тыдняў на пачатку верасеня ўсе працы на добраўпрадкаўаныя спыніліся — на стала бюджетных грошах.

Каб разварушыць вэртыкальшчыку, "вячоркаўцы" падалі зяяку на пікет 9 лістапада на месцы правядзення аднаўленчых работ. Выканкам дазволіў яго, але месца перанес ў Малады Парк — на другі кантак гораду. У дзень пікету фронтаўцы, што вырашылі бытую ўзбядненіем, падрыхтавалі прыпынак, падыскальныя сцены, якія не было ўзбуджаныя. І тады тады я зразумеў слова з бэлэцкай улёткі з "Маршу Свабоды": "Усё! Цяпер пачынаецца мой національны чын! Гэта мой національны Бастыён, і больш ні кроку назад! Больш нікага ўнутранага згодніцтва. Гэта мая Ворша і мой Грунвальд! І вораг пабяжыць, вораг будзе растаптана, зъмечены, разарваны на кавалкі!".

**ЗАСТУПІЦЦА ЗА
ПАКРЫЎДЖАНАГА**

Пішу вам ліст даўся таго, каб расказаць пра сваю паразу, папрасіць прарабчыння і выправіцца. Яшчэ сваёй мэтай стаю ў звязніцу уагу на той фронт барацьбы, які мы ігнараму.

Гэтае здэрэнне адбылося ў грамадскім транспарце. Яно не было нечаканым, новым, бо такое здараеща ледзь ня кожны дзень і звялі. Дзядзька, гадоў за 50, відаць, хворы на галаву, вельмі непрыстойна абразаў дзяячыну. Мне ж траба было выходитці, і я выйшаў... Я здрадзіў ей, я здрадзіў ідзі са мною сабе. І з кожным такое бывае, і мы баймамі, пазыбгаем канфлікту, тлумачы гэта тым, што некуды съпляшаемся, тлумачы сваёй сціпласцю, боязьлю альбо абыякавасцю.

І на маюць рацыі ты, які кажа: "Гэта чужкія праблемы, мянэ яны не датычачыца. Чаго я буду каго абараніць?". А я кажу вам, што хопіць апускаць вочы, хопіць чакаць нейкіх ворагаў, калі гэтыя пачвары ўху ўзімку з такім сапнам патрабаваннем. Уладзімер спачатку сапраўды пачалі аднаўляць прыпынак, нагналі тхнікі. Аднак праз колькі тыдняў на пачатку верасеня ўсе працы на добраўпрадкаўаныя спыніліся — на стала бюджетных грошах.

Каб разварушыць вэртыкальшчыку, "вячоркаўцы" падалі зяяку на пікет 9 лістапада на месцы правядзення аднаўленчых работ. Выканкам дазволіў яго, але месца перанес ў Малады Парк — на другі кантак гораду. У дзень пікету фронтаўцы, што вырашылі бытую ўзбядненіем, падрыхтавалі прыпынак, падыскальныя сцены, якія не было ўзбуджаныя. І тады тады я зразумеў слова з бэлэцкай улёткі з "Маршу Свабоды": "Усё! Цяпер пачынаецца мой національны чын! Гэта мой на

Адамавік выйшаў да людзей

"Ягоныя творы камусыці падабаюцца, некаму — не, нехта іх успрымае, хтосьці — не. Але чытаюць яго ўсе", — гэта выказаўся крытык Пятро Васючэнка на прэзэнтацыі зборніка "Тэксты", дзе на тысячы старонак выдрукавана найлепшча з творча спадчыны Адама Глебуса.

Сотню прысутных на імпрэзе ча-каў сортыз. А Глебус паказаў публіцы свой першы зборнік, які ўжо па выдрукаванні "пусыці на локшыну" — зарэзала КГБ. "Мне паз-вані ў Міхась Скобла й сказаў, што ўнук палкоўніка КГБ Данільчыка распрадае дзедаву бібліятэку, да парадай схадзіць і выкупіць сваю кнігу... Спачатку я шукаў яе на беларускіх палічках — палкоўнік быў аматар творчасыці такіх, як Ларыса Генюш — шмат ейных рукапісів бачыў. Мае ж кнігі там не было... Яна ляжала між Салжаніцынам і Булгакавым, а выкупіў яе за 10 тысяч рублёў, у трэх разы драражэй за том маіх "Тэкстаў". Палкоўнік пакінуў у канцы ня выдадзенага ў 1984 г. зборніка А. Глебуса хара-тэрнікі зацемы: "неясно, на что на-мекает", "богоскательство", "рэ-лігіозность", "містіка"...

Ня выдаўшы свае кнігі, А. Глебус аформіў першы зборнік Уладзімера Арлова, які з задавальненнем распавёў пра супрацоўніцтва з сваім цёскам: "Я ведаю Глебуса (ён жа Глебус) па сумеснай дзеянісці ў беларускай літаратуре. Яго за-

вуць Вова. І мяне. Уладзіў шмат цяпер, а Валодзя ў мяне заўсёды атаесамляўся з Валодзем Ульяновым. Я гэта была майстэрні на Казлабродзкай, дзе мы пілі чывроне віно і гулялі ў тэніс, малы, нату-ральна. Там не было WC, і тэрэ было загартоўвацца — інакш заічыцца параза... На старонках нашага літаратурнага згуртавання "Кры-ніцы" ў наваполацкай газэце "Хімік" сімат хто друкаўся: Сяр-жук Сокалаў, паслья ён стаў Вого-шам, і Адам Глебус таксама. А паслья да нас з Ленінскае біблія-тэцкі прыходзілі лісты, што не стае газэт. Не ставала якраз нумароў з літаратурнаю старонкаю. І вельмі прыемна, што і творы з гэтае кнігі ("Тэкстаў" — В.М.) выходзілі ў нас. А потым выйшла мая кніга "Добры дзень, мая шыпшина", аформіў яку Вова. Мы выпілі з гэта, і Вова сказаў: "Давай я ўсе твае кнігі буду афармляць!" Але ніводнае блеў не аформіў, бо я пачаў пісаць бруталь-ныя рэчы на гісторычную тему. "Тре-ба пісаць, як у першай кнізе — тады буду афармляць", — патлумачыў Глебус. Я ж ня мог адказаць узаем-насцяці, бо ў маленстве малаўяў толькі катоў і котак, але паслья рэгабілітаваўся, адредагаваўшы колкі Глебусавых кніжак... Гэтыя мае рэмінісанцыі траба зграбнаю высноўна завяршыць. Калі твор-часыць Адама Глебуса параваньць з жанчынаю, дык гэта жанчына мне

ўяўляецца халоднаю, калі не скла-цаць фрыгіднаю, але наша пышчота да ягонае творчасыці растапіла фрыгіднасць", — закончыў сваю наўдаўжэйшай і найэфектнейшай на імпрэзе правому У. Арлоў, які пры канцы зацеміў пра наястачу ў новым зборніку разьдзела "Суай-чынікі".

Суайчынікі, напэўна, не пак-рыўдзіліся і не пакрыўдзіліца. Заш-мат праўды ў Глебусавых нарысах Глебусу заіздровсцяць, як Эдуард Акулін, але па-добрачу. Перад тым, як прапаяць песьню-дарунак, ён абламляў сваё бачанье постаці А. Глебуса: "Адам-першачалавек, які стварае мадэль съвету". Перша-чалавек пасльёў стацца ў перша-мафіёзі, бо Глебус абвінавацілі ў стварэнні пад сябе газеты "Наша Ніва" і часапісу "Arche". Э. Акулін бяз зайдзрасці заўважыў: "Лепш пісаць у стваронія пад сябе газеты, чымся пісаць пад сябе ў паслья рас-кідаць гэта ў бакі". (Гэткія нау-ралістычныя эмацыйныя фразы былі ўласцівыя амаль усім высту-поўкам.)

Валерка Булгакаў, рэдактар ча-сапісу "Arche", на стаў апраўдвацца ў незалежнасці ад літаратурнае мафіі: "Глебус — ня гэтулькі пісьменнік, як універсальная адора-ная постаць. Сп. Глебусу наканава-на даўгое ды цудоўнае жыцьцё, і яму трэба пасправацца сябе ў мэ-дыцыне і ў палітыцы. Адам Глебус

ідзе наперадзе беларускага народу, рас-працоўваючы новыя абыягі; і я пажадаў бы яму быць пе-ракладзеным на розныя эўрапейскія мовы, каб яшчэ далей пашырыць гэ-тыя абыягі".

Глебус а-пальтыка ха-цела б у ба-чиць і Вольга Ка-раткевіч, якая адмы-слова з Прагі прыехала па ягоную новую кнігу ды каб павіншаваць найславуцей-шага беларус-кага літаратара ад радыё "Свабо-да".

Адцямляючы значнасць Глебу-савае постаці ў нашай літаратуре, Вітаўт Чаропка ўганараваў яго са-вецкім мэдалём "За трудовую доб-лест".

Але ня ўсім гэта спадабалася — адзін з прысутных даслаў цыдульку з сваім абураннем: "Гэта пародыя на вечарыну. Вы ня можаце вы-

мавіць беларускага "ч"! "Зато я прекрасно говорю с московским ак-центом", — зусім не зъянтэжыўся Уладзімер Адамчык.

"Калі табе перашкаджаюць — ты на правільным шляху", — падсумаваў Глебус плён свае працы: раз-даўшы аўтографы, Адамавік звік у цемры менскіх вулак.

Віктар Мухін

БТ вачыма беларуса П'янае БТ

Калі нехта спазніеца і пры-ходзіць у кампанію, дзе ўжо пэўны час доўжыцца застолье, звычайна кажуць, што яму трэба "даганяць", бо інакш і таму, хто спазніўся, і ас-татнім будзе ня вельмі цікава. Ка-раці — ня будзе паразуменяя.

Чаму я пішу пра гэта? Шчырая ка-жучы, не стрываў у часе чарговай трансляцыі "Залатая шлятер". Надалёсся, што і Бюль-Бюль аглы, і

яшчэ добры тузін старэчаў, якія спрабавалі сціяваць, але ўжо амаль не маглі, быті добра паддатыя, бо хіба можна на цвярозную галаву выглядаць гэтае съемшина?

Я раптам адчуў, што каб далей глядзець гэтае "шоў", трэба альбо хуценька "даганяць" тых, хто ўжо колкі фэстывальных дэй "спажы-вае" ў Магілёве, альбо — выключачь талевізар. Інакш не патратіш зразу-мець, чаму адны робяць выпляд, што яны супэрзоркі, а другія пры гэтым — сіпраўды ўдзячныя слухачы. І вы-ключыў тэлевізар.

Аляксей Дзікавіцкі, Пінск

Дзе варта быць

Караткевічавы фільмы

У кінатэатры "Зъмена", дзе час-цяком круцяць беларускім фільмы, да 70-годзьдзя ўладзімера Караткевіча заплінавалі ўсю праграму. 13-16 лістапада а 14-й дакумэн-тальная стужка "Быў. Ёсьць. Буду.", якую зняў Юры Цвяйткоў.

Арлоў і Бартосік

Творчая сустрэча пісьменніка Уладзімера Арлова і сыпевака Зьмітрапа Бартосіка з чытачамі ад-будзіцца ў бібліятэцы імя Багушэвіча (бул. Прывіткага, 42) у Менску. Аўторак, 17.00.

Арлен Кацкурэвіч

8 лістапада ў Полацкай бібліятэцы імя Якуба Коласа адкрылася выставка мясцовага мастака-графіка Арлена Кацкурэвіча. На выставе прадстаўлены работы, прысьвячэнныя Еўфрасінні Полацкай, што ўваходзіць у цыкл твораў мастака «Светачы зямлі беларускай». Вы-става будзе працаваць да канца месяца.

Арган у Сафіі

5 лістапада ў Полацкім Сафійскім саборы распачаўся В Міжнародны фэстываль арганнай музыки «Званы Сафіі», прысьвячаны Ёгану Себас-цьяну Баху. У Сафіі будзе ўладзімер Неўдах з Аўстріі, Алены Бутава і Кацярына Лявонцьеўна з Рәсей. На фэстывалі выступіць і беларускія

музыкі Ксенія Пагарэлая і Тэрэза Чарыцева. Прагучыць музыка І.С. Баха, Г.Ф. Гендэля, І.Крэбса, Л.Моцарта, А.Караткіна, А.Ліцьвінскага. Канцэрты будуть праходзіць па выхадных. Скончыцца фэстываль 26 лістапада.

Узлі камбінату "Мастацтва"

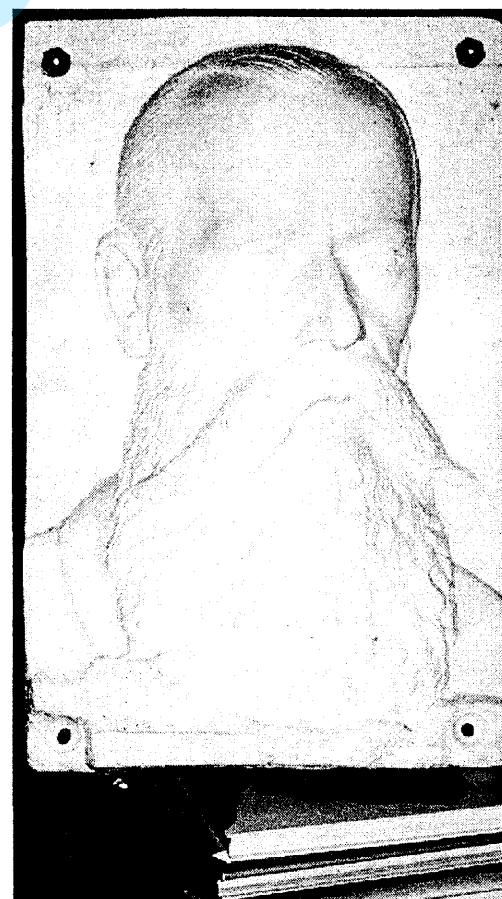
У выставачнай залі Берасцейскага камбінату «Мастацтва» пра-ходзіць персанальная выставка Міхала Канькова. Гэта першая ягоная персанальная выставка за 30 гадоў працы. Выстаўляюць калія 80 працаў, многія з якіх створаныя ў гэтым годзе. Тэмы жывапісу і графікі Канькова — экалёгія чалавечай душы, страчаныя ілюзіі, смутак, боль. Адсюль і назвы твораў — «Гісторыя хваробы», «Час разбуря-ных гнёздаў», «Чырвоная кніга», «Сумная лодка», «Перарваны пал-ёт», «З-пад цёмнай вады».

A.K.

Замовіць новыя альбомы "Ліцьвіноў" — "Ой у лузе, лузе...", NRM — "Тры чарапахі", Міхася Забэйды-Суміц-кага — "Ластаўкі ў стрэсе", а таксама шмат чаго іншага з беларускай музыкі можна, звязнувшись на адresa:

220085 Менск а/с 5, тэл. 2490888;
supranovich@dyaryush.org.by;
<http://BMA.home.by>.

Шукаем распайсоднікаў і гуртовых пакупнікоў..

яна так:

Цешча к зядо пайшла ў госьці, —
Ой, сядзіці быў той зяд...
Меў ён многа ў сабе злосці,
Не любіў і патураць

Ні сабе, ні сваёй жонцы.

Песьня гэта была доўгая, як опе-ра, але сціяваць з Кушчынаў, ня-глядзячы на свой немалады век, вы-цигвалі мэлёдью належна і з тра-пяткой дрыготкай. Песьня слухала-ся. Яна мела гульзвіа гумарыстычны зьмест. Але на толькі яе зъвест, але і сціеў, ладам пад дробную полечку, лагодзіў душу. Станіслава Абідзевіч тлумачыла, што гэтыя песьні яна вывучылася ад паэтавай дачкі Туні і была пэўная, што гэту песьню напісаў ні хто іншы, як Мацей Бурачок.

Падчас святкавання 160-х угодкаў Францішка Багушэвіча я знаёміўся са старымі выдан-нямі, у якіх зъмяшчаліся Багушэвічавы творы. Сярод іх пат-рапіў мне ў руку "Беларускі ка-ляндар" на 1915 год, выдадзены ў Вільні. У ім якраз і быў выдрукаваны ўпершыню гэты гумарыстычны твор за под-пісам "Томаш Булава". А перад ім за подпісам "Сымон Рэўка" быў выдрукаваны Багушэвічавы верш "Не цурайся". Усё гэта магло стварыць у кушчынца ілюзію, што песьню-верш "Зяд" напісаў той жа Сымон Рэўка, ён жа і Мацей Бурачок. Хто ж тады ведаў, што Тамаш Булава — гэта Якуб Колас. Пыхаялігічна кушчынцы тады былі готовыя ўсё, што зъяўля-лася вусна ці пісъмова па-беларуску, прыпісваць Мацею Бу-рачку. А каму было яшчэ?! На ўсю Беларусь мільён пракурораў і толькі ён адзін адвакат!

У міне сабралася нямала запісаў літаратурных твораў, якія колісъ бытавалі і жылі на кушчынскіх абща-рах. Калі-небудзь я сыстэматызу-ю гэтыя запісы. Яны шмат чаго нам цікавы адкрыто. Што ж да песьні "Зяд" на Коласавы слова, што піс-таці і ціпера лічыць, што гэту песьню напісаў Францішак Багушэвіч. Ведаюць гэту песьню і ў недалёкіх ад Кушчына Жупранах. А зусім на-даўна мне паведамілі, што песьню пра зяду любіць і даўна сціяваць на радзіме Францішак Багушэвіч ў прывіленскіх Сьвіранах.

Канавальная ночь

Рэцэнзія з цытатамі

Зъбираючыся ў які ўжо раз у дом культуры тонкасуннага камбінату на менскай вуліцы Матусевіча, гэткі Бангалор пад дахам, я чакаў тонкіх, а не суконных жартаву. Бо на вясёле сьвяткаванье першае пляцігдкі Аб'яднанне Грамадзянская Партыя быў запрошаны з Масквы Віктар Шэндеровіч, аўтар тэлепраграмаў НТВ "Куклы" ды "Ітог".

На жаль, мае чаканыні на спраўдзіліся. Яшчэ да Шэндеровіча былі спробы павесіліць публіку, што перапоўніла залю ДК "Сукно". Са сцэны на маты "Гаўдэмамус" хорам сипявалі "Віват профі Сорас", выдзяляючы апошнія слова. Потым пад гітару сипяваў бард Зыміцер Бартосік, які шмат разоў падчас вечарыны ўзгадаваў пра "НН": "...Німа сірод іх "Нашай Ніве", безъ якой я зусім бы прыкіс... і на шы тваёй далікатнай шалік той я кісьлед зацягну".

Улічываючы сымбаль АГП (чырвоны конь на белым полі), я б называў сьвяткаванье партыйнае пляцігдкі "Канавальная ноччу". А таму вялікі дзякую Ірыне Сакаловай, рэдактарцы газеты "Феміда", за знойдзенага ёю цацачнага каня чырвонага колеру, што быў падараўнаны лідэру партыі Анатолію Лябедзьку.

Шоў у палацы "Сукно" нагадвала мне кінатэатр паўторнага фільму. Лідэр партыі Лебядзька з прэтэнзіяй на арыгінальнасць распавёў, што галоўным лёзунгам АГП у 2001 годзе будзе: "Мілошавіч гатоў! Лукашэнка - будзь гатоў!" Залія выбухнула съехам ды авацыяй, і я зразумеў, што народ не чытае "Народнай волі". Артыкул якраз з такою называю Лябедзька надрукаваў на першай старонцы "НВ" за тыдзень да съяточнае імпрэзы.

Ня менш съвежым і арыгінальнym было абязацьненне таго ж Лябедзьку апрылюндніць імя адзінага кандыдата на прэзыдэнцкія выбары, што ён адразу ж і выкананаў: "Гэта - аб'яднанная дэмакратычная апазыцыя!"

Абязацьні паводле свайго цяперашнягя рэальнага эфекту была такою ж, як і прапано-

ва Анатоля Лябедзькі да Аляксандра Лукашэнкі пра гэтую зьдзелку: дабравольная адстаўка ў абмен на бяспеку ды матэрыяльны дабрабыт. "Грошай ня хопіць", -

пракамэнтаваў прапанову мой сусед зьлева. А сп.Лябедзька разылічае за народныя грошы падараўаць адстаўному Лукашэнку яшчэ ў бяспеку: "Мы гарантую, што ніводзін волас (тут Лябедзька зрабіў шматзначную паўзу — **З.К.**) не ўпадае зъ ягона галавы". Прайду, лідэр АГП адразу паведаміў, што ўсё гэта ён абліае "бамжу", бо пасля таго, як ён падаў у суд на Лукашэнку, высыветлілася, што той нідзе ня мае праўлікі. Як сказаў бы сам Лукашэнка, "тут і конь не вяляўся".

Вось тут "Канавальная ночь" цалкам лягічна падышла да моманту, калі трэба было вяляць каня. Спн.Сакалова вынесла на сцэну свайго каня-цацку ды спытала сп.Лябедзьку, якога полу сымбаль АГП. Пачуўшы адказ, яна зрабіла выснову: "Значыць, ваша лошадзь — кабыла". Тут ініцыятиву перахапіла Жана Літвіна з Радыё "Радыё", якая пачала вішаўаць АГП са съятам. Вельмі ветлівы вядучы Агуруцоў сказаў у мікрофон: "Жана Літвіна — гэта надоўга". Ірына Сакалова безь мікрофона паправіла яго: "Гэта назаўжды!" Напэўна, яна мела рацыю, хоць Валянціна Палевікова з жаночае партыі "Надзея" прамаўляла са сцэны значна больш за спадарыню Літвіну.

Ну ў пра Шэндеровіча. Распавёўшы пра то, што яго доўга "не пускалі на гістарычную радзіму" (моі слышна рабілі? — падумаў я на выхадзе з "Сукна"), дзе жылі ягоныя дзів'е бабулі ды таксама чамусці "дзів'е" дзядулі, а менавіта ў Капаткевічы, Бабруйск, Магілёў і

ла на перасыцярогі. І аднойчы прыбегла ў гатэль, тримаючы на пальцах акрываўленую насоўку. Хітрыя злодзеі Лімы не патрэбовалі адціць жанчыне палец, на якім яна насліла каштоўную акрасу.

У гісторыі назіраецца патрыярхальнае стаўленне да асобы жаночага полу, а таксама перадсуды аб размаху злачыннасці. Дзея малада з аднакавым поспехам адбывацца і ў Мэксіцы, і ў Туреччыне, і ў сувэрэнай Беларусі.

ПАДЗЯЛІЛАСЯ

Адна студэнтачка Віцебскага мэдыцынскага замовіла сабе ў кавярні супу ў гарбаты. Паставіўшы еміну на стол, яна літаральна на пару хвілін некуды адлучылася. Калі ж вярнулася, то была амаль шакаваная — за столом сядзіць мурын і спакійнотка "точыць" ейны суп. Абурэнне злагодзілася антырасысцкім настроем. Яна села за адзін стол з мурынам і сказала: "Еж, еж, калі ласачка, я ня супраць. Дай я толькі свою гарбату вазьму". Сказаўшы, узял і вышыпі. Чарнаскуры хлопец адно зьдзіўлена зерпіў на яе. Студэнтка паднялася і збиралася сыходзіць, але раптам заўважыла, што папросту перабытала месцы — на суседнім століку стаяў ейны немудрагелісты абед, зусім некрануты.

Адзін мой таварыш па службе кляўся, што такая гісторыя адбылася ў Менску зъ ягоным знаёмай. Сага празрыста нарадаўшае пра "жаночае глупяндзяйства". Прадукт чывілізацыі мужчынаў.

ЖАХЛІВАЯ АБМЫЛКА

Адзін чэскі дальнабойнік, знаёмы мужка маёй цырульніцы, паміж двума рэйсамі выра-

Чавусы, аўтар "Кукол" паспрабаваў зьдзіўіць публіку ўбачаным у Бабруйску: два транспаранты над вуліцай з надпісамі "Сёняня Вялікі Каstryчнік" ды "Палітыку Прэзыдэнта ўся- мерна падтрымліваем і ўхваляем!"

Што ж тут съмешнага? Тут пла- каць траба. Але Віктар Шэндеровіч заявіў, што адчуў сібе малады, павіншаваў прысутных з кастрычнікамі ды прачытаў гу- марэску пра тое, як салдат з матросам апісвалі маёмысьць Зімовага палацу ў Піцеры 1917-га. Знаў жа — што тут съмешнага? Тут пла- каць трэба!

Хаця б з тae нагоды, што ўсе мы ётак чулі, і не аднойчы.

"Я вядучы драматург сучаснасці. Тут съмияща на трэба. (Гэта ён кажа, а я я... — **З.К.**) Я больш за 20 п'есаў напісаў. Зараз я вам некалькі дзясяткаў

прачытаў", — сказаў спадар Шэндеровіч

ды прачытаў. Запомніліся яні п'есы, а адзіны перапынк-эпізод, прысьвечаны Беларусі, дыў той ускосна. Вядучы драматург распавёў са сцэны пра сваю сустрэчу з даўнім сябрам Барысам Розіным, які ёміграваў у Канаду ды мае там сваю справу. Розін паведаміў Шэндеровічу, што "балдзее ад Лукашэнкі": штораніцы бляжыць да кампугтара, шукае Лукашэнку ў інтэрнэце ды балдзее. "Вар'ят", — падумаў пра сябра Шэндеровіч, але потым спытаў яго, што ж за бізнэс той мае ў Канадзе, і атрымаў адказ: "Габрэйская эміграцыя з Беларусі". Пасля гэтага расказу кіраўнік "Ітога" назна- чыў, глядзячы ў суконную залю: "Я ня ведаю, чому ў вас добра ѹдзе чорны гумар".

Нічога больш пра Беларусь сп.Шэндеровіч не сказаў, калі не лічыць цытатай з Лукашэнкі пра тое, што "будуць на стале нармальныя чалавечыя яйцы" ды "беларускі народ будзе жыць дрэнна, але нядоўта".

Хоцячы чамусці скончыць рэцэнзію словамі пээта-праўдадаруба Ігара Ірценевіча, што запаўняў сабою паўзу паміж выхадамі Шэндеровіча. Мажліва, гэтыя слова ён прысьвяціў і выхадцам з Беларусі ў Москву: "Ей можно что-то дать насильно, но взять обратно — никогда!"

Дыў ці варта браць?

Зыміцер Каліядзкі

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

ВІТАНЫ

Nasta! Vieni, per favore... Massimo

ВІШЫЎКА

Ладзім гурток беларускай вышыўкі. Плянуем пашыць ка- шулі (сапраўдная беларускія). Выкладаные на роднай мове. Т.: 275-40-92, Алена

ДРУКАРКА

Прадаю ўжываную друкарку за 25 000 руб. Т. (Ашмяна): (01593) 4-25-91

ІДЗІ

Хутка прэзыдэнцкія выбары. Ура! Ян Беларус

КАНТАКТЫ

Шаноўны грамадзянин Aleks! Фарманыне майго съвятаўніцтва адбылася таксама на пачатку 90-х, і цалкам Вас падтрымліваю і разумею. Мне ёсць шмат чаго сказаць Вам. Алена

КІРІ

Беларускую Біблію, Эвангельле, духоўную літаратуру куплю. Т.: 2264-263

Прадаю кнігі па этнаграфіі, гісторыі, літаратуразнайсці, мастацкую літаратуру і г.д. Вышилю катаён на замову. Т.: 272-819-98 альбо лістападзе: 220116, Менск, а/c 272

На выставе ТБМ з'явіўся новыя CD, кнігі, ауды- і відэакасеты, шайроны 1991-1995 г. з нацыянальнай сымболікай, значкі, вышынкі, налепкі і г.д. Адчынена з 11-да 19-й, апрач выходных (Румяніца 13)

МАДАЛЬЕР

Мадальер адзення. Дапамагу зъдзейсніць вашыя мары. Т.: 252-73-06, Зосі

НЕТ

Весткавая агенція правага пагляду "Правае Рэча" — за Беларусь для беларусаў, за ўсходнюю Еўропу! www.recha.cjb.net

ПРАЦА

Дапамагу пачаць свой бізнес у хадзе (не распаўсюджваньне). Прыйдзі ад 200 у.а. Нескладана! Даступна! Ад вас каперта са зв/а + купон б/а: 220089, Менск-89, а/c 122

ФІЗЫКА

Прыватныя кансультацыі па фізыцы. Т.: 252-73-06

ПРАДАМ

Статут ВКЛ (сучасн. выд.); "Энцыклапедыю сельскага гаспадарства"; Энцыклапедыю "Беларусь у ВАВ"; зборы твораў; К.Чорнага ў 8 т., В.Быкоўца ў 4 т., М.Багдановіча ў 3 т.; Выбраўныя творы У.Караткевіча ў 2 т.; Тураўскі слоўнік ў 5 т. Тэл.: 258-43-54

БОГ АДЗІН І АДЗІН ПАСКРДНІК МІХ Богам і людзмі — чалавек Хрыстос Ісус, што адуаць Себе дзеля адкуплення ўсіх... 1 Цімахіе 2:5-6

БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА

Набажніства штодзёні ў Менску з 17-й гадзінай:

вул. Любімава 21-56, тэл.: 279-71-31, 270-89-87.

Штодзёні ў Астравічах з 10-й гадзінай: вул. Леніна 40, тэл.: 20-840

Бог адрін і адзін паскрайднік міх Богам і людзмі — чалавек Хрыстос Ісус, што адуаць Себе дзеля адкуплення ўсіх... 1 Цімахіе 2:5-6

БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА

Набажніства штодзёні ў Менску з 17-й гадзінай:

вул. Любімава 21-56, тэл.: 279-71-31, 270-89-87.

Штодзёні ў Астравічах з 10-й гадзінай: вул. Леніна 40, тэл.: 20-840

Бог адрін і адзін паскрайднік міх Богам і людзмі — чалавек Хрыстос Ісус, што адуаць Себе дзеля адкуплення ўсіх... 1 Цімахіе 2:5-6

БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА